

**Archeologisch vooronderzoek
Lier – Abtsherbergstraat
'Gendarmerie'**

Jordi Bruggeman, Natasja Reynolds en Anouk Van der Kelen

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 177

Aard onderzoek: Prospectie
Vergunningsnummer: 2014/161
Naam aanvrager: Jordi Bruggeman
Naam site: Lier - Abtsherbergstraat

Opdrachtgever: Lierse maatschappij voor de huisvesting, Abtsherbergstraat 19 bus 10 Lier
Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM
Terreinwerk: Jordi Bruggeman, Bénédicte Cléda, Lies Dierckx en Natasja Reyns
Administratief toezicht: Dirk Pauwels, Agentschap Onroerend Erfgoed, Lange Kievitstraat 111 - 113
2018 Antwerpen

Rapportage: All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Barelveldweg 4
B-2880 Bornem

info@all-archeo .be
0478 36 57 07
0498 15 84 40

D/2014/12.807/27

© All-Archeo bvba, 2014

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde het agentschap Onroerend Erfgoed.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 ADMINISTRATIEVE FICHE.....	7
3 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	9
3.1 Afbakening studiegebied.....	9
3.2 Aard bedreiging.....	10
3.3 Onderzoeksopdracht.....	13
4 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	15
4.1 Landschappelijke context.....	15
4.1.1 Topografie.....	15
4.1.2 Hydrografie.....	15
4.1.3 Bodem.....	16
4.2 Beschrijving gekende waarden.....	17
4.2.1 Historische gegevens.....	17
4.2.2 Gegevens onderzoekszone en evoluties binnen het onderzoeksgebied.....	18
4.2.3 Archeologische voorkennis.....	24
5 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	27
5.1 Toegepaste methoden & technieken.....	27
5.2 Bespreking werkputten.....	29
5.2.1 Werkput 1.....	31
5.2.2 Werkput 2.....	34
5.2.3 Werkput 3.....	39
5.2.4 Werkput 4.....	43
6 WAARDERING, ANALYSE VAN DE GEPLANDE SITUATIE EN AANBEVELINGEN.....	45
7 BIBLIOGRAFIE.....	47
7.1 Publicaties.....	47
7.2 Websites.....	47
8 BIJLAGEN.....	49
8.1 Lijst van afkortingen.....	49
8.2 Glossarium.....	49
8.3 Archeologische periodes.....	49
8.4 Plannen en tekeningen.....	49
8.5 Harrismatrix.....	50
8.6 Sporenlijst.....	51
8.7 Murenlijst.....	51
8.8 Vondstenlijst.....	52
8.9 CD-rom.....	53

1 Inleiding

Op het terrein zal een woonproject van de Lierse maatschappij voor de huisvesting gerealiseerd worden. Naar aanleiding van deze plannen werd voorafgaand een prospectie met ingreep in de bodem geadviseerd door het agentschap Onroerend Erfgoed. Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein.

Deze opdracht werd op 19 september 2012 aan All-Archeo bvba toegewezen. Het terreinwerk werd uitgevoerd van 15 tot 16 mei 2014, onder leiding van Jordi Bruggeman en met medewerking van Bénédicte Cléda, Lies Dierckx en Natasja Reyns. De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen. Op die manier kan advies uitgebracht worden over eventuele vervolgstappen met betrekking tot het archeologisch vrijgeven van het plangebied en het definiëren van eventuele sites die verder onderzocht dienen te worden.

De eindbeslissing over het vrijgeven van de gronden en/of archeologisch vervolgonderzoek ligt bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

Het onderzoeksgebied bevindt zich in een zone van hoge culturele en historische waarde, dit maakt dat het het potentieel van deze locatie zeker niet kan worden onderkend. Dit wordt extra benadrukt door de reeds eerder gekende archeologisch relevante vondsten in de omgeving.

2 Administratieve fiche

Administratieve gegevens	
<i>Naam van de opdrachtgever</i>	Lierse maatschappij voor de Huisvensting
<i>Naam van de uitvoerder</i>	All-Archeo bvba
<i>Naam van de vergunninghouder</i>	Jordi Bruggeman
<i>Beheer en plaats van de geregistreerde data en opgravingsdocumentatie</i>	Wordt overgedragen aan het depot van de provincie Antwerpen
<i>Beheer en de plaats van de vondsten en stalen</i>	Wordt overgedragen aan het depot van de provincie Antwerpen
<i>Projectcode</i>	2014/161
<i>Vindplaats</i>	Lier- Abtsherbergstraat
<i>Locatie met vermelding van provincie, gemeente, deelgemeente, plaats, toponiem en minimaal 4 xy-Lambertcoördinaten</i>	Zie 3.1 Afbakening studiegebied
<i>Kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer(s)</i>	Lier, afdeling 1, sectie G, percelen 481K, 481L, 481M en 488K
<i>Kaart van het onderzoeksgebied op basis van de topografische kaart op schaal 1:10000</i>	Zie 4.1.1 Topografie
<i>Begin- en einddatum uitvoering onderzoek</i>	15 tot 16 mei 2014
Omschrijving van de onderzoeksopdracht	
<i>Verwijzing naar de bijzondere voorwaarden, die zijn opgenomen in de vergunning</i>	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Lier, Abtsherbergstraat, Gendarmerie
<i>Omschrijving van de archeologische verwachtingen</i>	Zie 4.2.2 Archeologische voorkennis
<i>Wetenschappelijke vraagstelling met betrekking tot het onderzoeksgebied</i>	Zie 3.3 Onderzoeksopdracht
<i>Doelen en wensen van de natuurlijke persoon of rechtspersoon die door zijn actie of acties de ingreep van de bodem veroorzaakt of noodzakelijk maakt</i>	Zie 3.2 Aard bedreiging
<i>Eventuele randvoorwaarden</i>	Niet van toepassing
Eventuele raadpleging van specialisten	
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname voor specialistisch onderzoek</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als zij betrokken worden bij de conservatie</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de algemene wetenschappelijke adviezen door personen die buiten het project stonden</i>	Niet van toepassing

3 Projectgegevens en afbakening onderzoek

3.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Antwerpen, gemeente Lier (Fig. 1), percelen 481K, 481L, 481M en 488K (kadaster afdeling 1, sectie G). Het projectgebied is ca. 1979 m² groot en is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden (0100).

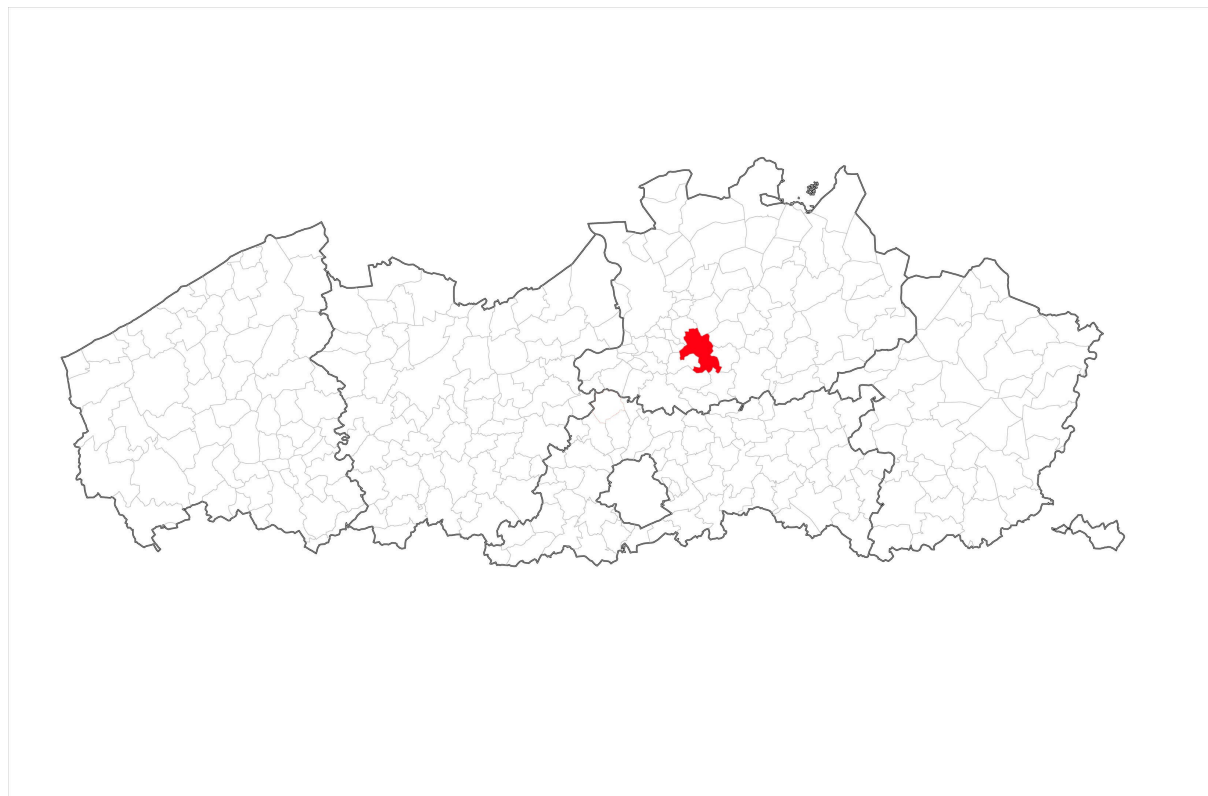

Fig. 1: Situeringssplan Lier

- Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:
 - Provincie: Antwerpen
 - Locatie: Lier
 - Plaats: Abtsherbergstraat
 - x/y Lambert 72-coördinaten:
 - 164214, 202467
 - 164175, 202495
 - 164206, 202525
 - 164246, 202489

Fig. 2: Luchtfoto met een situering van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

Het projectgebied (Fig. 2) is gelegen in het centrum van Lier, aan de oostelijke zijde van de stadsring. Ten zuidwesten bevindt zich de grote markt, in het noordoosten loopt de predijherenlaan.

3.2 Aard bedreiging

Op het terrein zal een woonproject gerealiseerd worden door de Lierse Maatschappij voor de Huisvesting (LMH) (Fig. 3). Dit impliceert dat het bestaande bodemarchief grondig verstoord zal worden. Daarom werd een prospectie met ingreep in de bodem aanbevolen, zodat een inschatting kan gemaakt worden van eventueel op het terrein aanwezige archeologische waarden, alvorens de werken van start kunnen gaan.

Een deel van de bestaande bebouwing wordt gesloopt. De voormalige gendarmerie en het koetshuis worden gerenoveerd en heringericht in functie van het sociale woonproject, waarbij nagenoeg geen bodemversturende activiteiten zullen plaatsvinden. Bij het nieuwbouwproject wordt een woonblok gerealiseerd, dat volledig onderkelderd zal zijn (Fig. 4 en Fig. 5). De kelder die zal gerealiseerd worden heeft een hoogte van 2,30 m. Hierbij dient nog het hoogteverschil tussen het maaiveld en de bovenzijde van de kelder in rekening wordt gebracht, evenals de dikte van de vloerplaat van de kelder (circa 30 cm dik). De verstoringsdiepte bevindt zich dan op circa 3,37 m -mv aan Abtsherbergstraat en circa 3,04 m -mv aan de Huybrechtsstraat. Voorts worden er omgevingswerken uitgevoerd. Deze veroorzaken plaatselijk verstoringen van het bodemarchief tussen 0,4 m en 1,0 m -mv.

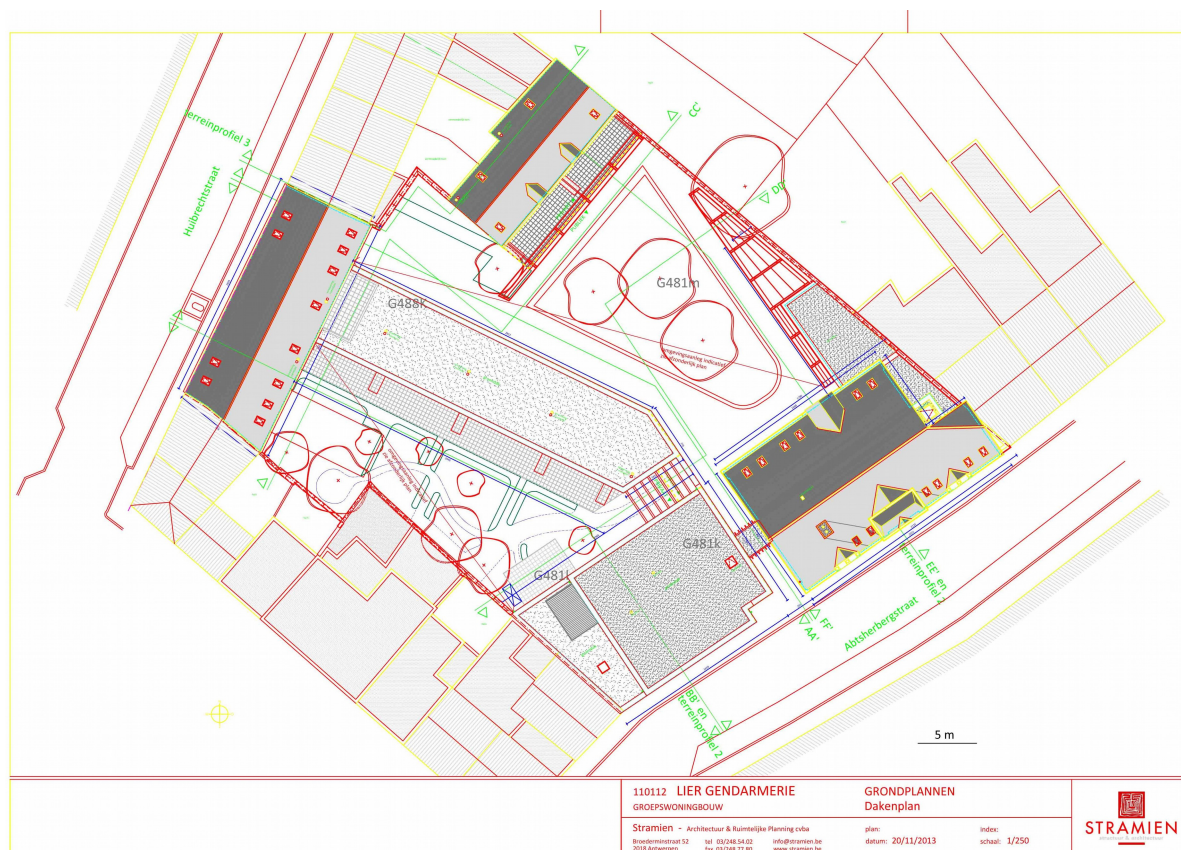

Fig. 3: Ontwerpplan (dakenplan) (Stramien cvba)

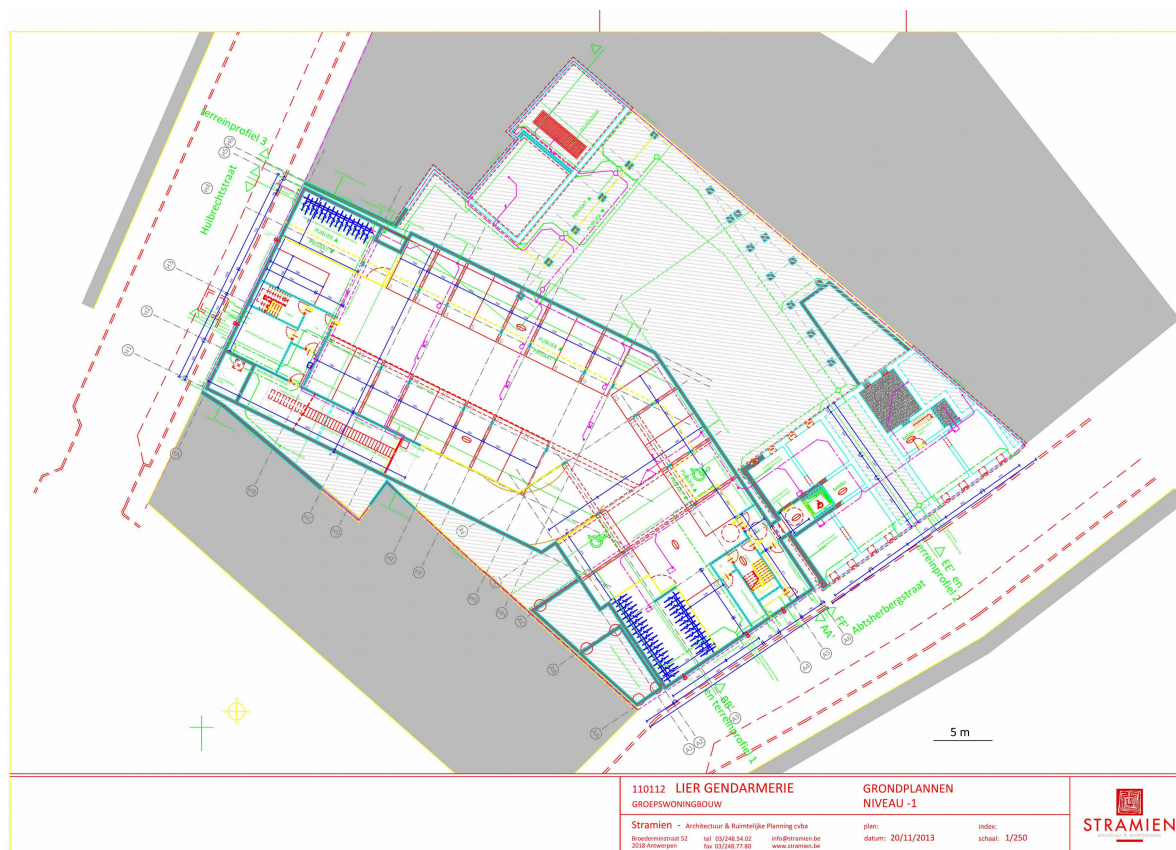

Fig. 4: Kelderplan van de ontworpen toestand (Stramien cvba)

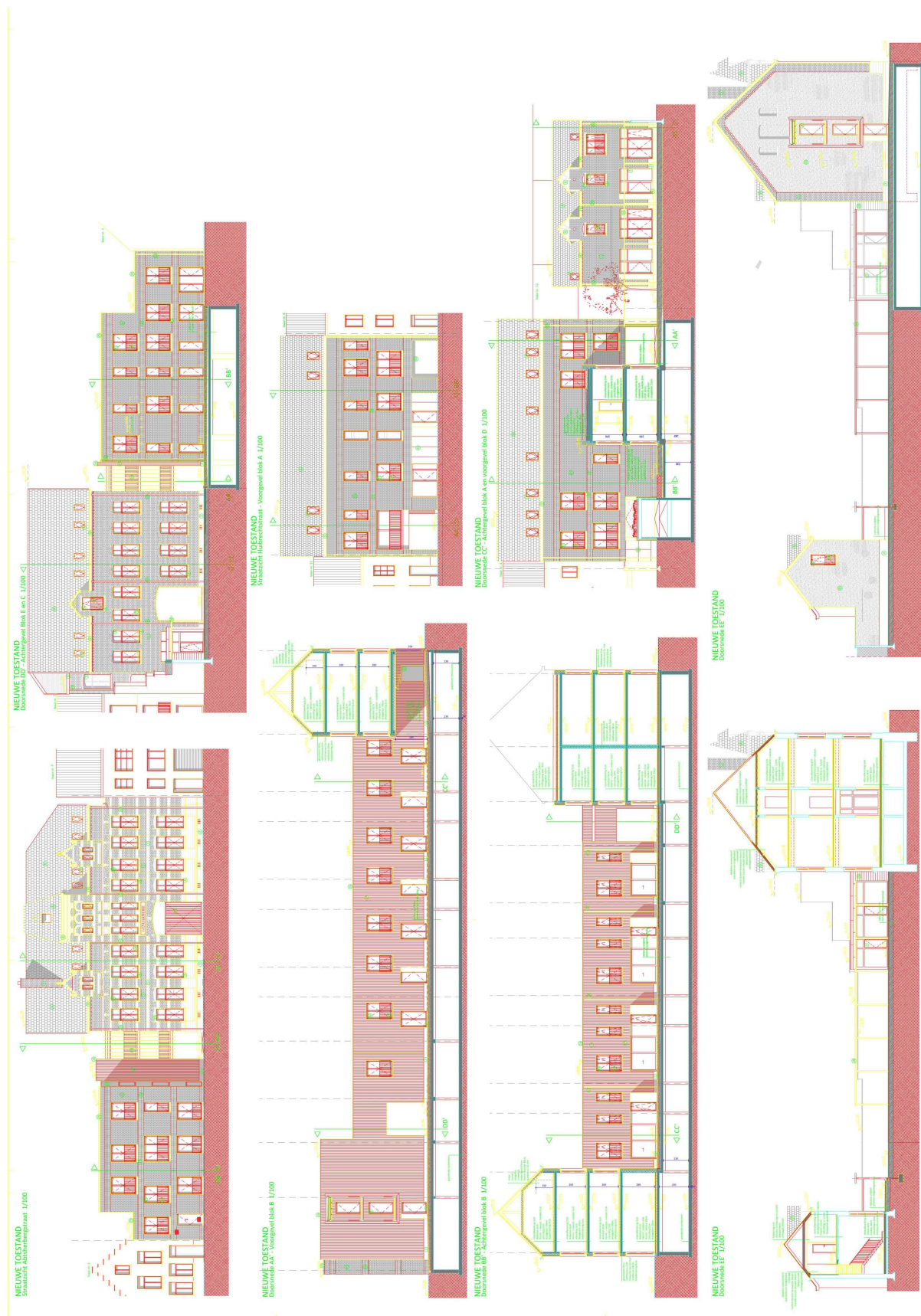

Fig. 5: Gevels en doorsnedes ontwerptoestand

3.3 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten. Hieruit moet dan een advies voortvloeien met betrekking tot de volgende stappen. Dit kan het vrijgeven van de terreinen of de noodzaak van een eventueel vervolgonderzoek omvatten. Om een weloverwogen waardering te kunnen voorstellen, is een prospectie met ingreep in de bodem aangewezen.

Een aantal vragen diende in het bijzonder beantwoord te worden:

- zijn er sporen aanwezig?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- hoe is de bewaringstoestand van de grondsporen?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

4 Beschrijving referentiesituatie

4.1 Landschappelijke context

4.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen op een hoogte van ongeveer 10 m TAW (Fig. 6). Er zijn beperkte hoogteverschillen op het terrein zelf waar te nemen. Geomorfologisch behoort het tot de depressie van de Schijns-Nete, een laaggelegen gebied waar de topografie zich beneden de 20 m situeert. De omgeving van Lier is het meest laaggelegen en ligt maar enkele meter meer boven het huidige zeeniveau. Geografisch behoort het tot het zuidwestelijke deel van de Kempen in Laag-België.¹

Fig. 6: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.agiv.be>)

4.1.2 Hydrografie

Het gebied is op hydrografisch vlak gelegen in het Netebekken binnen de valleien van Rupel – Nete en Schelde (Fig. 7), in de subhydrografische zone² Nete tot monding Itterbeek (exclusief). De hydrografie wordt gedomineerd door de Grote en de Kleine Nete. Het maakt deel uit van de zone ingesloten tussen de Binnen Nete (Netearm) in het westen en de Kleine en Grote Nete in het oosten, waar beide rivieren samenvloeien.

De onderzoekslocatie is gelegen binnen de kunstmatig aangelegde eerste gekende stadsomgrachting van Lier (zie verder).

¹ Goolaerts/Beerten: 2

² Subindeling van de bekkens

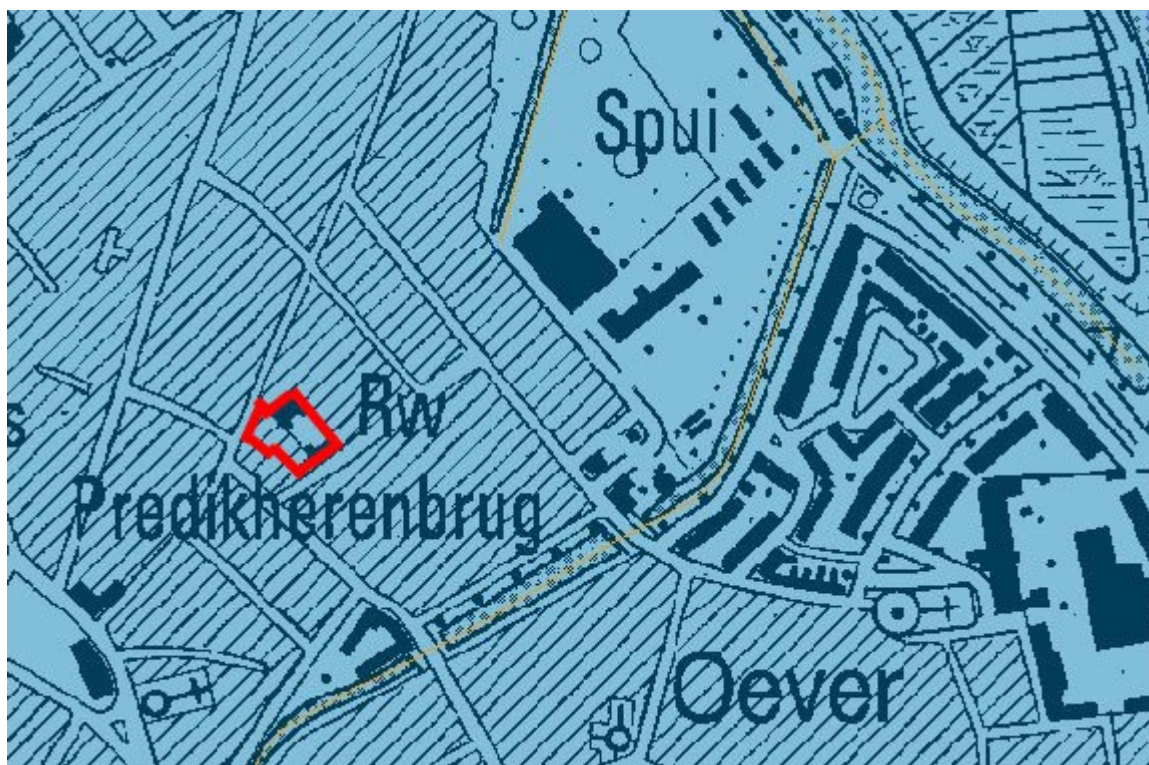

Fig. 7: Vlaamse Hydrografische Atlas (<http://www.agiv.be>)

4.1.3 Bodem

Het gebied is gelegen in de Zandstreek. De geologische ondergrond van het terrein bestaat uit het Lid van Antwerpen (BcAn) en wordt gekenmerkt door zwartgroen fijn zand, sterk kleihoudend, sterk glauconiethoudend, glimmerhoudend, schelpen, soms grof zand en beenderresten.³ Een boring te zuidwesten van het onderzoeksterrein toont de aanwezigheid aan van quartaire afzettingen tot een diepte van circa 6 m, gevolgd door het Lid van Antwerpen (Formatie van Berchem) uit het tertiair. Tot een diepte van circa 2,5 m bevinden zich zandige deklagen, waaronder zich het pleistoceen van de riviervalleien bevindt.⁴

³ www.dov.vlaanderen.be

⁴ www.dov.vlaanderen.be, boring kb16d44w-B178

Fig. 8: Bodemkaart (<http://www.agiv.be>)

Het onderzoeksterrein is op de bodemkaart aangegeven als bebouwde zone (OB). Hierdoor is hen niet duidelijk welke bodem aanwezig is. Ten noordoosten van het onderzoeksgebied, aan de overzijde van de Kleine nete bevinden zich voornamelijk natte bodems, zoals een uiterst natte licht zandleembodem zonder profiel (s-Pgp) en een matig natte zandbodem zonder profiel met sterke antropogene invloed (Zdp(o)).

4.2 Beschrijving gekende waarden

4.2.1 Historische gegevens

De oorsprong van Lier wordt in verband gebracht met de heilige Gummarus die leefde in de eerste helft van de 8ste eeuw. De eerste vestiging wordt doorgaans buiten het huidige stadscentrum geplaatst, met name ter hoogte van het toponiem Alliers (vandaag gelegen in Ranst) dat Oud-Lier zou betekenen. Mogelijk werd in de eerste helft van de 9de eeuw de oude kern stilaan verlaten ten voordele van Nivesdonck, een lichte verhevenheid in de onmiddellijke nabijheid van de samenvloeiing van de beide Neten, een plaats die commercieel veel interessanter was.⁵

Lier maakte sinds de 12de eeuw deel uit van het hertogdom Brabant, hoofdkwartier Antwerpen. Het hoofdkwartier was op zijn beurt onderverdeeld in Kwartieren. Lier behoorde daarbij tot het Land van Ryen. In 1212 ontving Lier zijn stadsrechten.⁶ Mogelijk werd reeds in de 11de of 12de eeuw een stadsomwalling aangelegd die het zogenaamde Sint-Gummarusdomein afbakende dat de oude stedelijke kern rond de hoofdkerk omvat. De eerste onbestwistbare omwalling van Lier werd echter pas omstreeks het midden van de 14de eeuw aangelegd en had de Grote Markt, met de lakenhalle als het industriële en commerciële centrum. In totaal werden vijf (binnen)poorten aangelegd. Het onderzoeksgebied is gesitueerd binnen deze eerste omwalling. Reeds op het einde van de 14de eeuw werd een tweede omwalling afgemeten.

⁵ Breugelmans *et al.* 1990: 10

⁶ Breugelmans *et al.* 1990: 11-13

De handelsactiviteit was in het begin van de 13de eeuw nog zeer beperkt, maar nam in de loop van deze eeuw sterk toe omwille van de lakenindustrie en groeide na het einde van de 13de eeuw uit tot een belangrijk centrum van textielproductie. In de 14de en tot het midden van de 15de eeuw kende de stad een bloeiperiode. De opgetrokken vestingswerken blijven bestaan tot in het midden van de 18de eeuw en gedeeltelijk zelfs tot het begin van de 19de eeuw. Op heden zijn van deze omwalling slechts de Gevangenpoort en de Corneliustoren (Zimmertoren) bewaard.⁷

Door politieke en sociale conflicten en de concurrentie met het Engelse laken ontstond in Lier een economische depressie in de tweede helft van de 15de eeuw. Op het einde van deze eeuw is er een langzaam economisch herstel, waarbij de lakennijverheid zich stilaan heeft aangepast aan de nieuwe vraag. In de eerste helft kende Lier een bloei in de schaduw van Antwerpen. Bij de religieuze troebelen in de tweede helft van de 16de eeuw waren er belangrijke verwoestingen van gebouwen. In de 17de en 18de eeuw was er opnieuw een heropleving, ook op economisch vlak. Sinds het derde kwart van de 18de eeuw is er een stadsuitbreiding door de bevolkingaangroei, die gepaard gaat met een gunstige economische conjunctuur.⁸

4.2.2 Gegevens onderzoekszone en evoluties binnen het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied situeert zich binnen de eerste gekende stadsomwalling van Lier uit omstreeks het midden van de 14de eeuw. De resten gerelateerd aan de stadkern lijken dan ook ter hoogte van de onderzoekszone (minimaal) tot die periode terug te kunnen gaan. Om de invulling en de evolutie te kennen vormen de beschikbare kaarten en plannen vanaf omstreeks het midden van de 16de eeuw een dankbaar instrument. Het plan van Jacob van Deventer van circa 1560 geeft aan dat er zich reeds bebouwing bevond langs de huidige Abtsherbergstraat en de Huibrechtstraat ter hoogte van het onderzoeksgebied (Fig. 9). In het binnengebied ingesloten tussen de huizen langs voornoemde straten is een open gebied weergegeven.

Fig. 9: Detail plan van Lier door Jacob Van Deventer, ca. 1560
(<http://lucia.kbr.be/mapview/index.php?image=/deventer/1588408.imgf>)

Een volgende kaart, die gebaseerd lijkt op de kaart van Jacob van Deventer, is de plattegrond van Braun en Hogenberg, opgemaakt tussen 1572 en 1581. Deze vertoont een gelijkaardig beeld als de plattegrond van van Deventer, maar is iets gedetailleerder (Fig. 10). De bebouwing langs de huidige Abtsherbergstraat en de Huibrechtstraat is nog steeds aanwezig, net als het open binnengebied. In het open gebied zijn een aantal percelen aangegeven (achtererven). Een

⁷ Breugelmans *et al.* 1990: 14-15

⁸ Breugelmans *et al.* 1990: 17, 20, 24-25, 28

bijgebouw is aanwezig in het binnengebied. Het is echter niet duidelijk of zich dit nog binnen de onderzoekszone bevindt.

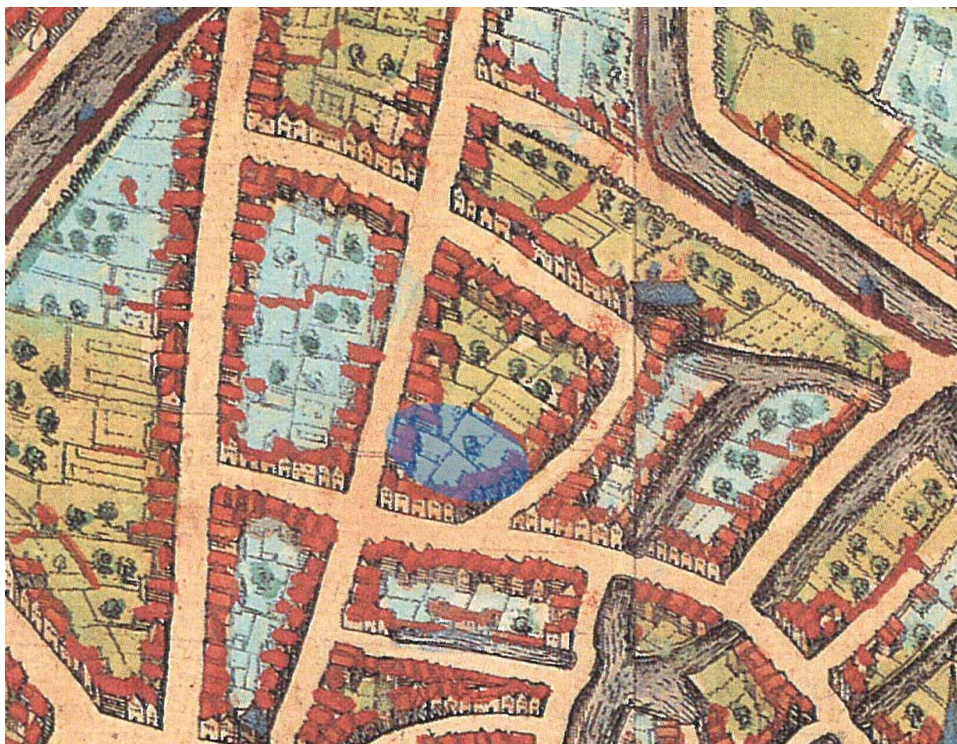

Fig. 10: Plattegrond van Georg Braun en Frans Hogenberg (Breugelmans et al. 1990: 24)

Naar aanleiding van de Lierse Furie in 1595 werden enkele schilderijen gemaakt. Deze zijn ter hoogte van het onderzoek niet allemaal even betrouwbaar. Het meest accuraat lijkt een anoniem schilderij dat lijkt te dateren aan het einde van de 16de eeuw of het begin van de 17de eeuw. Ook hierop is bebouwing aanwezig langs de straten ter hoogte van het onderzoeksgebied, waartussen een open zone aanwezig is (Fig. 11).

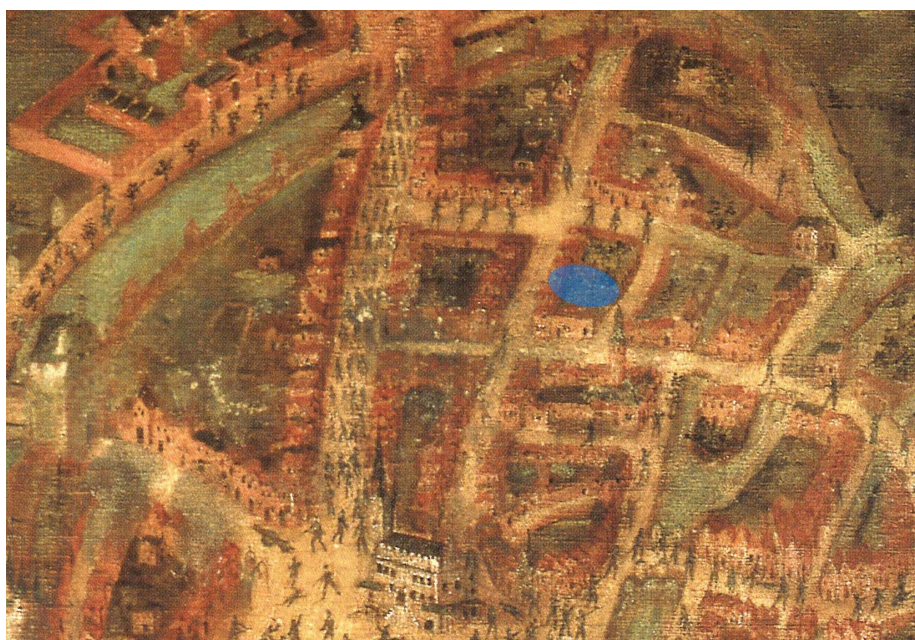

Fig. 11: Anoniem schilderij van de Lierse Furie, eind 16de of begin 17de eeuw (Breugelmans et al. 1990: 25)

Ook L. Guicciardini maakte een aantal plattegronden van Lier. Op de plattegrond van 1581, gebaseerd op de plattegrond van G. Braun en F. Hogenberg, is een gelijkaardige situatie te zien als bij de kaart van Braun en Hogenberg. Ter hoogte van het onderzoeksgebied bevindt zich nog steeds bebouwing langs de huidige Abtsherbergstraat en de Huibrechtsstraat, met een open binnengebied (Fig. 12). Ook op deze kaart is het bijgebouw zichtbaar waarvan het niet duidelijk is of het nog tot de onderzoekszone behoort.

Fig. 12: Plattegrond van L. Guicciardini, 1581 (Breugelmans et al. 1990: 30-31)

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), kan gezien worden dat het projectgebied gedeeltelijk bebouwd is (Fig. 13). Opvallend is dat er aan de straatzijde van het bouwblok niet rondom bebouwing aanwezig is, zoals zichtbaar op de oudere kaarten en plattegronden. Net als bij de eerdere kaarten is er een onbebouwde zone zichtbaar in het binnengebied. Een deel lijkt in gebruik als tuinzone, maar een ander deel heeft een andere inkleuring als 'prairie' of grasland, mogelijk een nat gebied.

Fig. 13: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (www.geopunt.be)

De Popp-kaart uit het derde kwart van de 19de eeuw, die voor het eerste een nauwkeurige aflijning van het onderzoeksgebied toelaat, geeft aan dat het onderzoeksgebied slechts gedeeltelijk bebouwd is (Fig. 14). De meeste bebouwing is aanwezig aan de aansluitende straten, hoewel daar ook onbebouwde delen zijn. Centraal doorheen de onderzoekszone is er een strook bebouwd. Ten zuiden van deze bebouwing is open ruimte aanwezig, waar zich wellicht de voormalige stadstuinen bevonden.⁹ Aan de noordzijde van het onderzoeksgebied bevindt zich het zuidelijk deel van een door grachten gedraineerde zone. Mogelijk kan hier gedacht worden aan een bleekweide, zoals het op de Popp-kaart als 'Blanchisserie' aangeduide gebied aan de Nieuwe Kluize (Predikherenlaan) en de Belle Straet (Sint-Gummarusstraat).

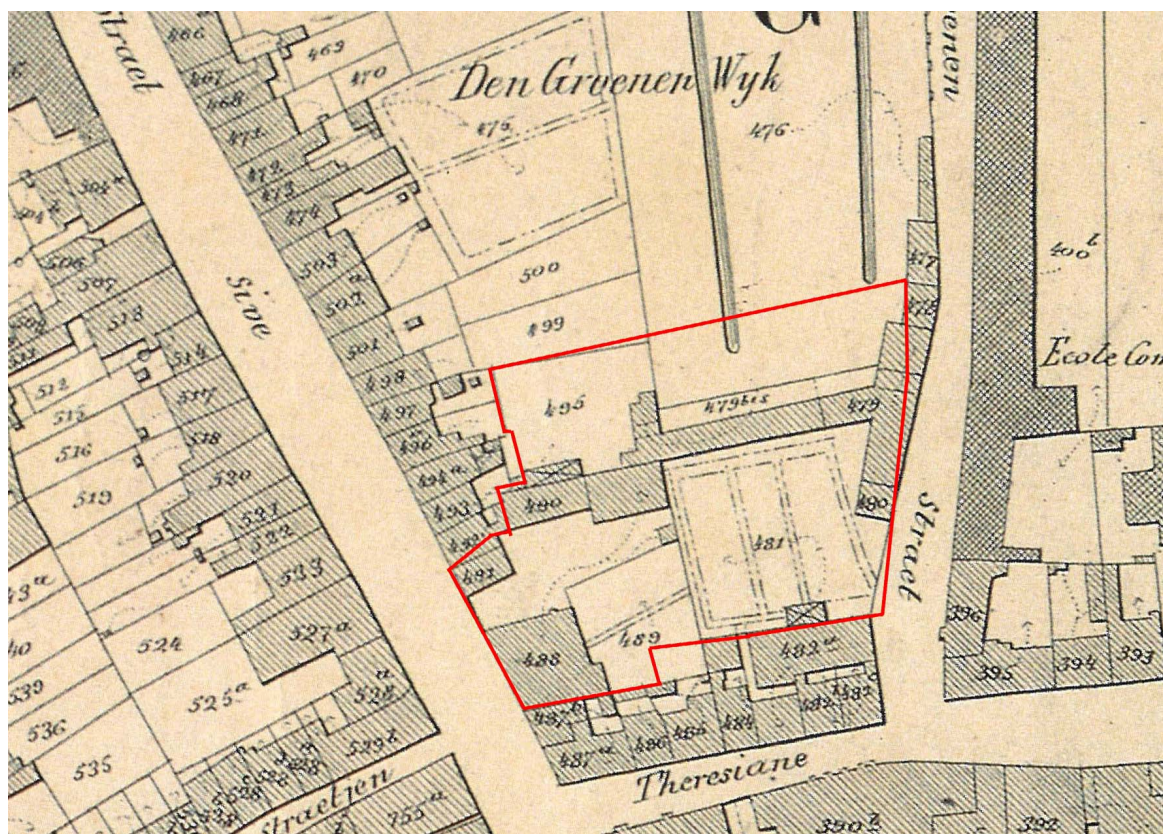

Fig. 14: Kadasterkaart van Ph. C. Popp, derde kwart 19de eeuw (Breugelmans et al. 1990: 52-53)

Op de Popp-kaart wordt de Abtsherbergstraat benoemd als de Groenen Straet. De Groenstraat was eigenlijk de vroegere benaming voor de Vredebergstraat. De oude benaming voor de Abtsherbergstraat is de Schoolstraat. Heden is het een korte, rechte straat die de verbinding vormt van de Vredebergstraat met de Predikherenlaan (pas circa 1865 doorgetrokken van aan de Groenstraat tot aan laatstgenoemde).¹⁰ Rechts in de straat bevonden zich oorspronkelijk het Vredebergklooster en de Abtsherberg. Het Vredebergklooster werd in 1611 gebouwd. In 1797 werd het klooster afgeschaft. Het complex werd een tijd gebruikt als textielfabriek, waarna de kerk door het stadsbestuur omgevormd tot bewaarschool en schouwburg. De voormalige kloostergebouwen ruimen plaats voor woningen.¹¹ Ter hoogte van de Abtsherberg zou reeds in de 13de eeuw een paleis gestaan hebben, met name het Paleis van de Hertogen van Brabant. Het paleis werd aan de Sint-Bernardusabdij overgedragen om dienst te doen als refuge. Een groot

⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/10048>; Lens 1986: 374

¹⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/2566>

¹¹ Ceulemans 1990: 92

gedeelte van de gebouwen kwam na 1561 in het bezit van het nieuwe bisdom Antwerpen. In 1799 werd het hele complex openbaar verkocht. Heden rest enkel nog de octogonale traptoren.¹²

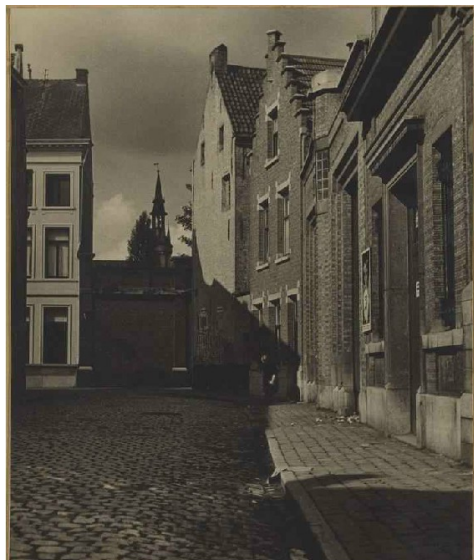

Fig. 15: Abtsherbergstraat met rechts een gedeelte van de vroegere rijkswachtkazerne, elektriciteitsgebouw en brandweerkazerne (datering onbekend) (www.beeldbanklier.be/erfgoed/14710-lier-abtsherbergstraat – SLI001003062)

Fig. 16: Zicht op de Abtsherbergstraat met links een gedeelte van de vroegere rijkswachtkazerne (datering onbekend) (www.beeldbanklier.be/erfgoed/14919-lier-abtsherbergstraat – SLI001001609))

Fig. 18: Voormalig politiekantoor (<http://www.beeldbanklier.be/erfgoed/7298-lier-politiebureau> – SLI001009058)

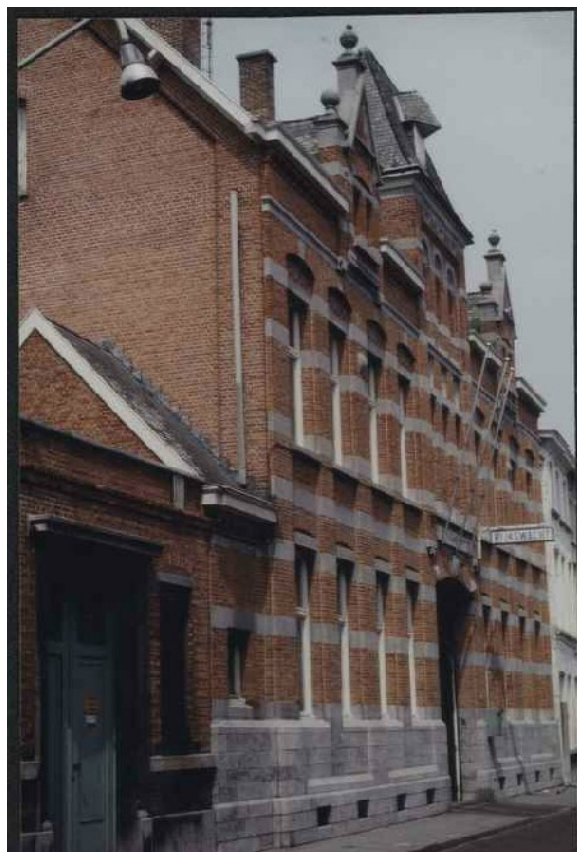

Fig. 17: Voormalige rijkswachtkazerne (www.beeldbanklier.be/erfgoed/7297-lier-rijkswachtkazerne – SLI001009057))

¹² Ceulemans 1990: 84

Op heden bevindt zich in het noorden van het onderzoeksgebied de rijkswachtkazerne (Abtsherbergstraat 5), gebouwd in 1896 in de voormalige stadstuin (Fig. 15, Fig. 16 en Fig. 17). Onderkelderd bak- en natuurstenen gebouw met eclectische kenmerken; lijstgevel van negen traveeën en twee bouwlagen onder afgewolfd zadeldak (nok evenwijdig aan straat, leien). Het heeft een torenvormige middentravee onder leien schilddakje; links en rechts topgeveltjes afgezet met natuursteen en bekroond met bolornamenten. Verder heeft het horizontaliserende muurbanden van natuursteen en rechthoekige vensters in steekbogige Brugse travee en een centrale brede steekboogpoort met natuurstenen diamantkopversiering en bekronend opschrift "Gendarmerie". Zandstenen wapenschilden met respectievelijk Belgische Leeuw, het wapen van de provincie Antwerpen en dat van de stad Lier zijn aanwezig op de borstweringen van de derde bouwlaag (centrale travee). Het heeft een houten kroonlijst met stenen tandlijst. Links is er een sober aanbouwsel van één travee en één bouwlaag onder leien zadeldak.¹³ Ten zuiden van de Gendarmerie bevindt zich de voormalige brandweerkazerne (Abtsherbergstraat 3). Het overige gedeelte van de onderzoekszone, met voorgevel aan de Huibrechtstraat (6-10) (Fig. 18), werd ingenomen door een politiekantoor (Fig. 19).¹⁴

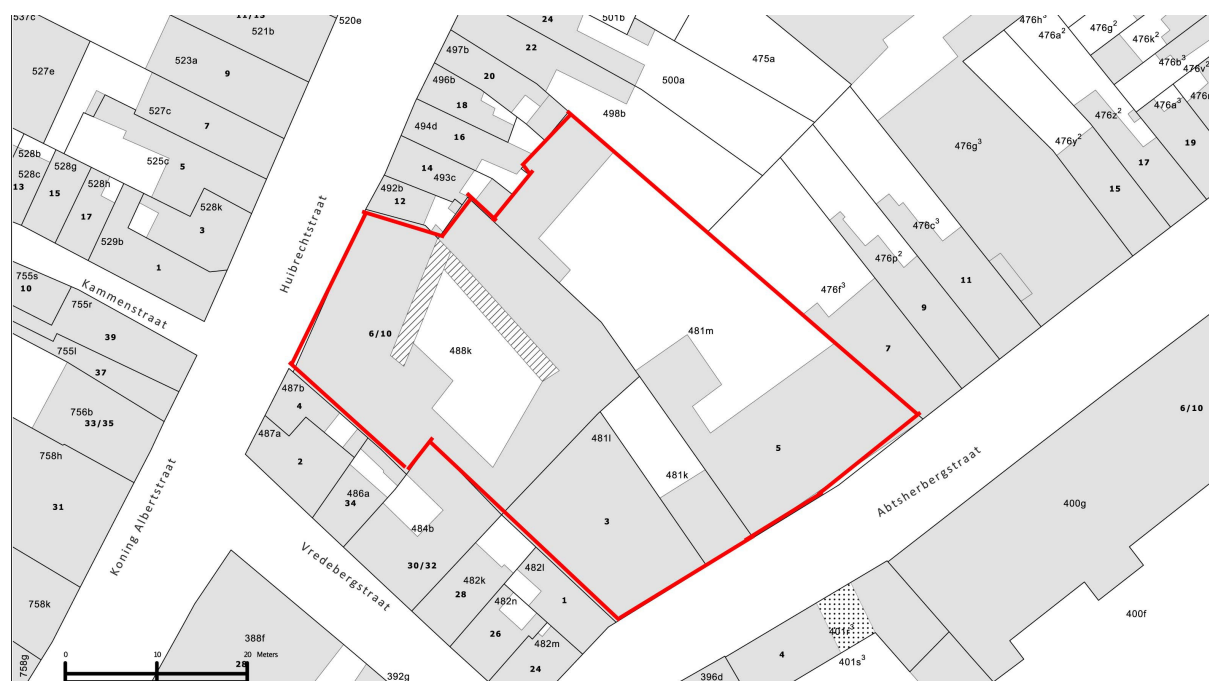

Fig. 19: Kadasterplan, 2013 (http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE)

13 <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/10048>; Lens 1986: 374

14 Stramien 2011, 1

4.2.3 Archeologische voorkennis

Vlak bij het projectgebied zijn volgens de Centrale Archeologische Inventaris (Fig. 20) verschillende archeologische waarden aanwezig:

Fig. 20: Overzichtskartaal CAI

- CAI 100288: D' Eycken Boom. Losse vondsten tijdens renovatie huis: steengoed en Delftse tegels.¹⁵
- CAI 100291: Refugie van Nazareth. Refugium, bestaande uit onder meer kapel, refter, keuken, sinds 1567 Als toevluchtsoord gebouwd voor de zusters van de abdij van Nazareth.¹⁶
- CAI 100293 : Sint - Jacobskapel. Deze laat - middeleeuwse kapel stamt uit de 14de eeuw en is in de 20ste eeuw gereconstrueerd.¹⁷
- CAI 100294: belfort (1369) en stadhuis (1745). Het is niet duidelijk of de lakenhal vervangen werd door het belfort of dat het belfort langs de lakenhal werd gebouwd.¹⁸
- CAI 100295: Vleeshuis (1418), vernieuwd (1454), voorgevel 1920.¹⁹
- CAI 100520: Predikherenbrug. Hier zijn meerdere losse vondsten uit de late - middeleeuwen aangetroffen. Het betreft acht munten (4 koperen en 4 Brabantse milt) en één rekenpenning.²⁰
- CAI 100999 : Grote Markt I, tijdens archeologisch onderzoek werden er drie niveaus onderkend, waarvan er twee tot de laat-middeleeuwse periode behoren en één tot de nieuwste tijd. Het originele niveau is gedateerd in 1383, het tweede in 1557 en het laatste niveau wordt toegeschreven aan de ophoging die is gebeurd na WOI.²¹
- CAI 157481: Brouwersvliet. Op deze locatie werden lijnelementen aangetroffen. Het betreft meer specifiek een vaart uit de middeleeuwen of nieuwste tijd.

15 S.N. 1999: 19, 26-27

16 Aerts/De Ceulaer/Van Langendonck 1989: 38

17 Aerts/De Ceulaer/Van Langendonck 1989, 41

18 Aerts/De Ceulaer/Van Langendonck 1989, 42

19 Aerts/De Ceulaer/Van Langendonck 1989, 44

20 S.N. 1999: 20, 22, 24

21 Sevenants 2008; Sevenants 2009; Bartholomieux 2012

- CAI 159155/CAI 159992: Florent Van Cauwenberghstraat I en II. Mechelse Binnenpoort. Brugpijler en vestgracht van stadspoort van de eerste gekende stadsomwalling van Lier uit 1368. Na de sloop in 1783 van de poort werd op die locatie een onderkelderde woning gebouwd. Spijker, een greppel, enkele paalsporen en een mogelijke haardkuil, mogelijk uit de Romeinse tijd. Voorts een scheidingsmuur en afwateringsgreppeltje uit de 17de-18de eeuw.²²

Op basis van de historische gegevens over Lier en de situering binnen de eerste gekende stadsomwalling uit het midden van de 14de eeuw, doet dit minstens de aanwezigheid verwachten van laatmiddeleeuwse resten vanaf het midden van de 14de eeuw. De oudste cartografische bronnen uit de tweede helft van de 16de eeuw geven aan dat het projectgebied bebouwd is langsheen de straatzijden. Het er binnen gelegen gebied blijft onbebouwd en kan geïnterpreteerd worden als zone waar zich de achtererven bevonden. Het beeld van het projectgebied is enigszins gewijzigd vanaf het einde van de 18de eeuw, ten opzichte van de voorgaande periode, waarbij het projectgebied niet meer helemaal bebouwd is en gedeeltelijk gaat ingenomen worden door een mogelijke bleekweide en een stadstuin. Er vinden opnieuw sterke wijzigingen plaats vanaf het einde van de 19de eeuw, waarbij de bebouwing weer volledig wordt gewijzigd.

Een analyse van de gekende archeologische waarden in de omgeving van het projectgebied lijkt het beeld op basis van de historische en cartografische gegevens te bevestigen, waarbij de oudste middeleeuwse resten te plaatsen zijn omstreeks het midden van de 14de eeuw. Mogelijk kunnen er ook oudere resten verwacht worden, zoals aangetoond ter hoogte van de Mechelsepoort, met grondsporen mogelijk uit de Romeinse tijd.

Samenvattend kan volgende relatieve stratigrafie verwacht worden voor de onderzoekslocatie:

- pre-stedelijke en vroegstedelijke (bewonings)resten?;
- 14de-tweede helft 18de eeuw: woningen met achtererf;
- tweede helft 18de eeuw-1896: woningen, bleekweide?, stadstuin;
- 1896-heden: Rijkswachtkazerne, politiekantoor en later ook brandweerkazerne.

22 Bruggeman/Reyns 2011; Bruggeman/Van Celst/Reyns 2012; Reyns/Bruggeman/Van Celst 2012

5 Resultaten terreinonderzoek

5.1 Toegepaste methoden & technieken

Het onderzoeksgebied werd opgedeeld in drie zones (Fig. 21): zone A, gelegen in het noordoosten, zone B, gelegen in het westen en zone C, gelegen in het zuidwesten. Deze indeling was opgemaakt wanneer de nog te slopen bebouwing aanwezig was op het terrein. Het onderzoek werd in één fase uitgevoerd na de sloop van de bebouwing, maar de indeling werd aangehouden.

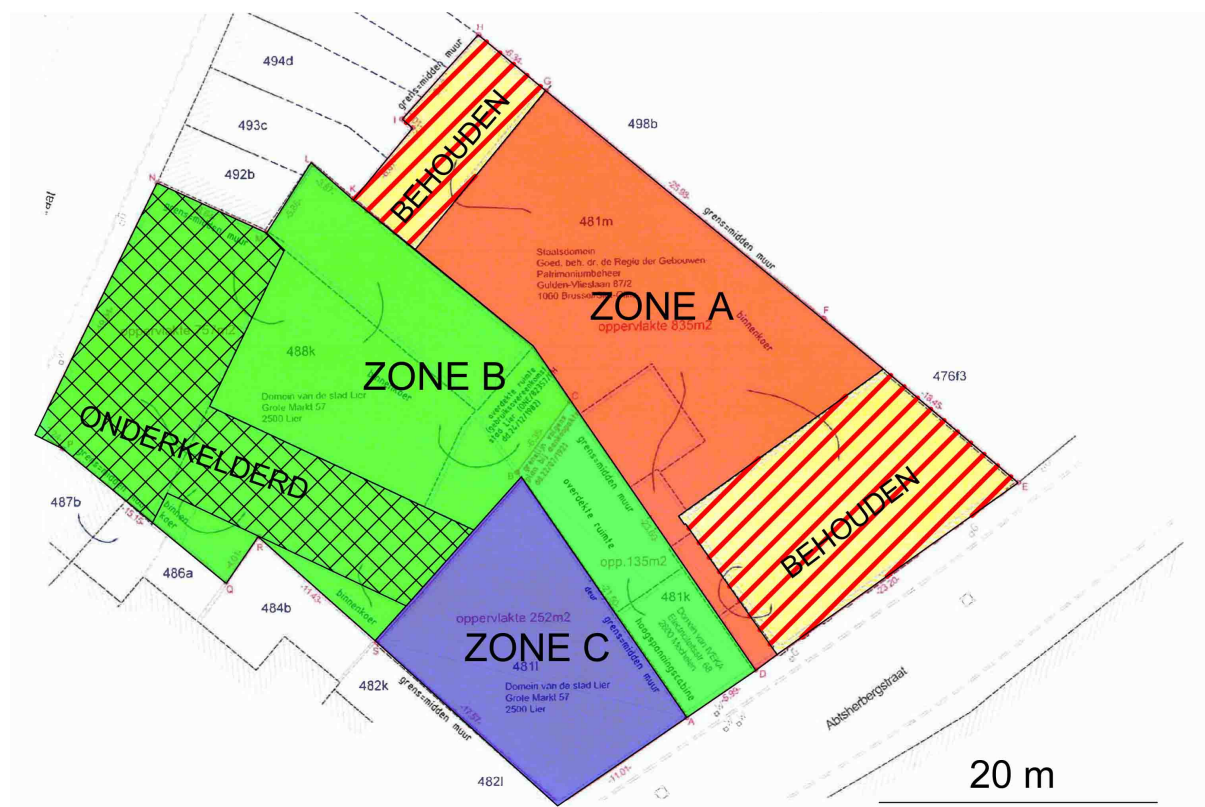

Fig. 21: Plan met aanduiding van de deelzones, de te behouden zones en de gekende onderkelderde zones

Volgende inplanting van de proefsleuven werd opgelegd (de aanvankelijke omschrijving werd behouden):

- In zone A (835 m², verhard met klinkers) worden 2 proefsleuven aangelegd, circa 4 m breed en 10 m lang. Deze worden haaks op elkaar geplaatst om een beter inzicht te krijgen op de perceelsstructuur van het terrein;
- Zone B is niet toegankelijk met graafmachines. De profielopbouw van de ondergrond wordt geëvalueerd d.m.v. 2 manuele boringen en vergeleken met de resultaten van het onderzoek in zones A en C;
- Zone C (oppervlakte 252 m², overdekt, betonplaat) wordt geëvalueerd d.m.v. 1 proefsleuf met een oppervlakte van ca. 25 m², waarvan breedte en lengte zijn afhankelijk van inplanting (indien mogelijk in te planten dwars t.o.v. De Abtsherbergstraat).

Er werd in overleg besloten bovenstaande strategie aan te houden voor de inplanting van de proefsleuven. Door de sleuf in zone C kan inzicht bekomen worden in de voormalige bebouwing langs de Abtsherbergstraat en door de andere proefsleuven kan inzicht bekomen worden in het gebruik van de achtererven. Tijdens het terreinonderzoek diende de noodzaak van de boringen

in zone B geëvalueerd te worden, in het bijzonder of de reeds uitgevoerde boringen in functie van het technisch verslag voldoende gegevens verstrekken voor een goede archeologische evaluatie van de zone. Door de aanwezigheid van een in gebruik zijnde riolering langs de noordoostzijde van zone B, dienden de proefsleuven aldaar enigszins opgeschoven te worden naar het zuidwesten en één van de proefsleuven ingekort te worden. De oppervlakte waarmee één van de proefsleuven werd verkleind, werd ingezet in zone C, ter hoogte van waar de boringen voorzien werden.

Alle sporen, werkputten en minstens één representatief bodemprofiel per werkput werden fotografisch vastgelegd. De profielen werden zo gekozen dat een overzicht verkregen werd van de bodemopbouw van het volledige onderzoeksgebied. Daarnaast werden alle hoofdmeetpunten, proefsleuven, vlakken, profielen, sporen en aanlegvondsten topografisch ingemeten.

Het projectgebied omvat een oppervlakte van circa 1979 m². Het onderzoek geeft volgende getallen als resultaat:

- Onderzoekbare zone: 1647 m² (gebouw gendarmerie, 241 m², en koetshuis, 91 m², blijft behouden)
- Te onderzoeken oppervlakte: 105 m²
- Onderzochte oppervlakte: 187 m²
 - werkput: 1 (zone A) = 49 m²
 - werkput: 2 (zone B) = 38 m²
 - werkput: 3 (zone B) = 61 m²
 - werkput: 4 (zone C) = 39 m²

5.2 Bespreking werkputten

Fig. 22: Situering

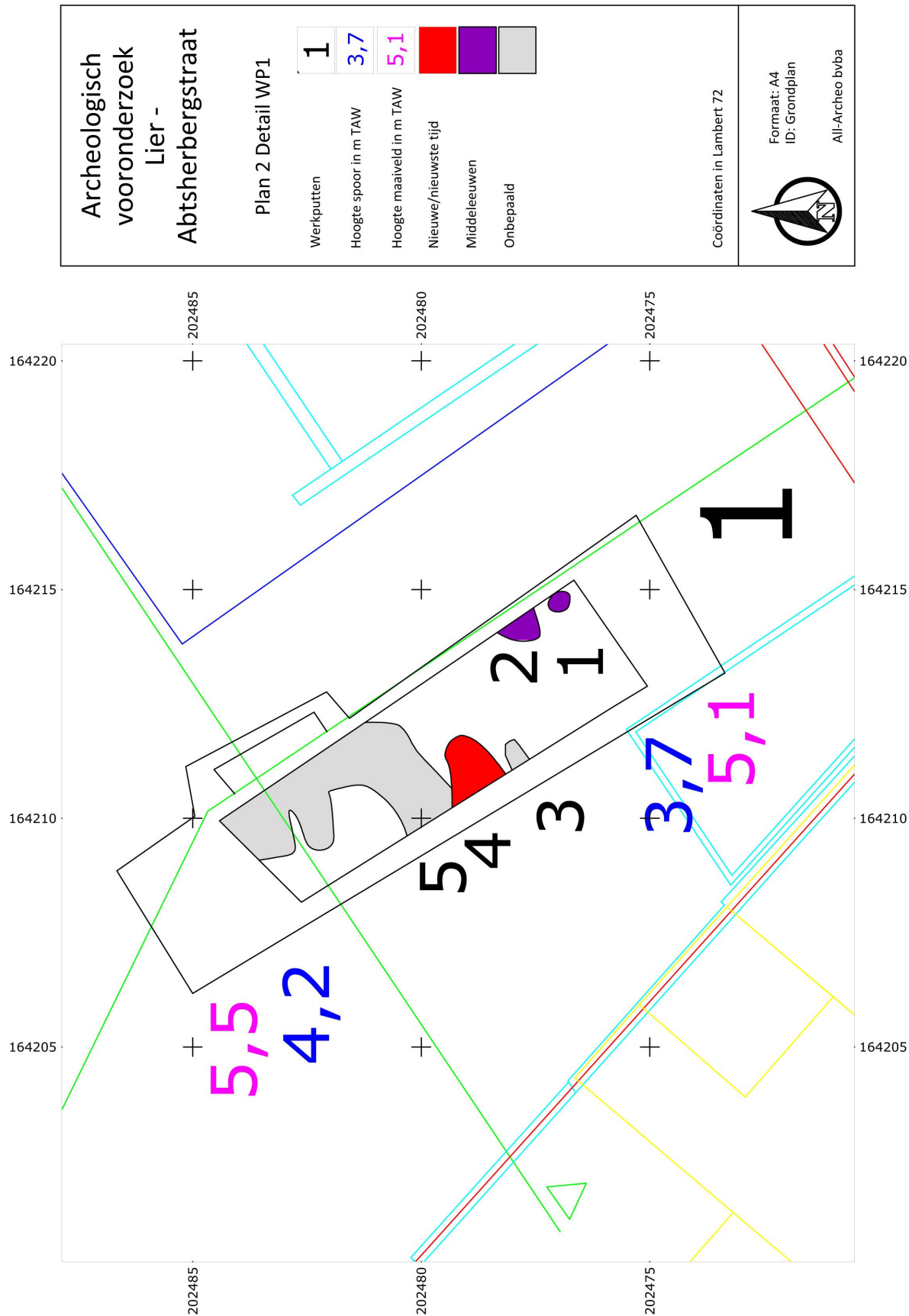

Fig. 23: Detail werkput 1

5.2.1 Werkput 1

Bodemopbouw

De bodemopbouw in werkput 1 bestond bovenaan uit een puinlaag (laag 1). Deze bevatte een bodemfragment Raeren steengoed met geknepen standring, een bodem- en twee wandfragmenten rood geglazuurd aardewerk met standring en twee fragmenten bot. De vondsten wijzen op een datering in de 15de tot 16de eeuw, maar gezien de aard van de puinlaag lijken de vondsten eerder als residueel beschouwd te moeten worden. Daaronder bevindt zich een geelbruine gevlekte ophogingslaag (laag 2), die gevolgd wordt door een geelgrijze gevlekte ophogingslaag (laag 4), een donkergrijze ophogingslaag (laag 5) en een gele tot lichtgroene ophogingslaag (laag 6). Laag 5 bevat drie wandfragment gedraaid grijs aardewerk en een fragment bot. De vondsten wijzen op een datering in de late middeleeuwen of nieuwe tijd.

Fig. 24: WP1 PRO

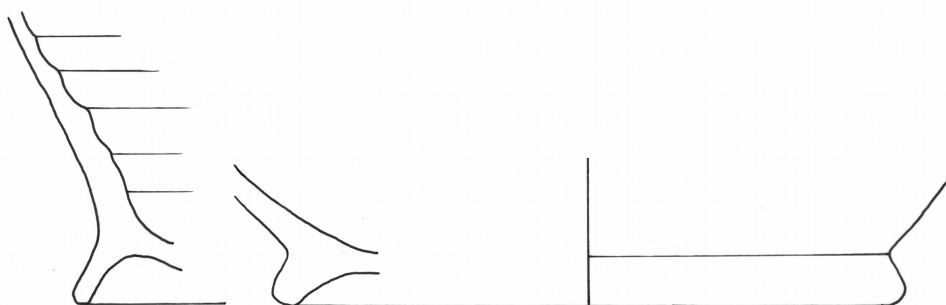

Fig. 25: Vondstmateriaal uit WP1 laag 1 (V05) (schaal 1:2)

Laag 4 wordt doorsneden door een donkergrijs homogeen pakket (laag 3). Vondsten uit laag 3 bestaan uit een wandfragment gedraaid grijs aardewerk, een randfragment van een kan in rood geglazuurd aardewerk, te dateren van het tweede kwart van de 14de tot de 16de eeuw,²³ een randfragment rood geglazuurd aardewerk van een kom, te dateren in de 15de tot 16de eeuw,²⁴

²³ Type L136 (De Groote 2008, 183)

²⁴ Type L115B (De Groote 2008, 226)

een randfragment rood geglazuurd aardewerk van een grape, met aanzet van een oor, twee wandfragmenten rood geglazuurd aardewerk en een wandfragment van een dakpan of tegel. De vondsten dateren laag 3 in de 15de tot 16de eeuw. De genoemde ophogingslagen zijn gelegen op een homogene grijze laag (laag 7), die te interpreteren is als de A-horizont. Daaronder bevindt zich tot slot de C-horizont.

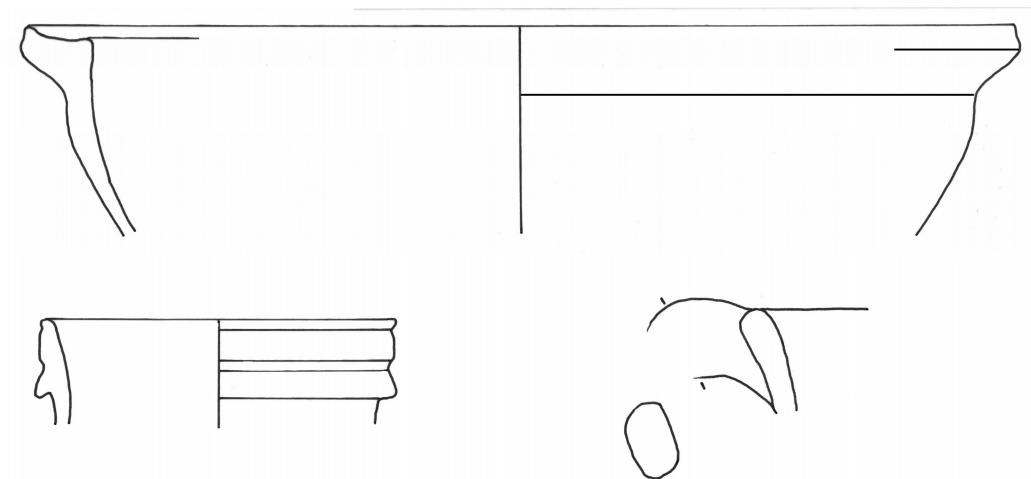

Fig. 26: Vondstmateriaal uit werkput 1, laag 3 (V06) (schaal 1:2)

Sporen

In werkput 1 werd slechts één vlak aangelegd, op een diepte van 1,4 m onder het maaiveld. Dit is het niveau van de C-horizont. In werkput 1 werden vijf sporen aangetroffen. WP1S1 en WP1S2 zijn kuilen of paalsporen met een onregelmatige tot ronde vorm en een donkere bruingrijze gevlekte vulling.

Fig. 27: WP1S1-2

Een doorsnede van WP1S1 toont een komvormig profiel met uitwaaiierende randen en een maximale bewaarde diepte van 18 cm. Vondstmateriaal omvat twee rand- en een wandfragment rood aardewerk van een dakpan, een bodemfragment rood geglaazuurd aardewerk met standring, een bodemfragment rood geglaazuurd aardewerk met een pootje en twee fragmenten zandsteen. De vondsten dateren globaal in de late middeleeuwen.

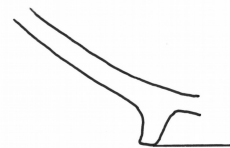

Fig. 28: Vondstmateriaal uit werkput 1, spoor 1 (schaal 1:2)

Fig. 29: Doorsnede van WP1S1

Fig. 30: Doorsnede van WP1S3

Ook WP1S2 bleek in doorsnede komvormig, maar met rechte wanden en een maximale bewaarde diepte van 75 cm. Het spoor doorsnijdt lagen 6 en 7. Vondstmateriaal omvat zes wandfragmenten gedraaid grijs aardewerk en vier fragmenten bot. Ook deze vondsten lijken te wijzen op een datering in de late middeleeuwen.

Fig. 31: Overzicht van WP1

WP1S3 is een kuil of een paalspoor met een donkere grijsgele gevlekte vulling en een onregelmatige vorm. WP1S4 is een onregelmatige kuil met een donkere grijszwarte gevlekte vulling. Het spoor bevat een wandfragment gedraaid grijs aardewerk en een wandfragment faience. De vondsten dateren het spoor in de nieuwe tijd. WP1S5 is een kuil met een onregelmatige vorm en een gelijkaardige donkere bruingrijze gevlekte vulling.

5.2.2 Werkput 2

Bodemopbouw

Ook in werkput 2 start de bodemopbouw bovenaan met een puinlaag (laag 1), met daaronder enkele ophogingslagen. In laag 1 werd veel vondstmateriaal aangetroffen. Het omvat een wandfragment Raeren steengoed, een randfragment Westerwald steengoed van een kan of kruik, een bodemfragment van een faience bord met blauwe decoratie, twee bodemfragmenten gedraaid grijs aardewerk met standvinnen en twee randfragmenten van kommen in rood geglaazuurd aardewerk. De vondsten wijzen op een datering in de 15de tot 16de eeuw.

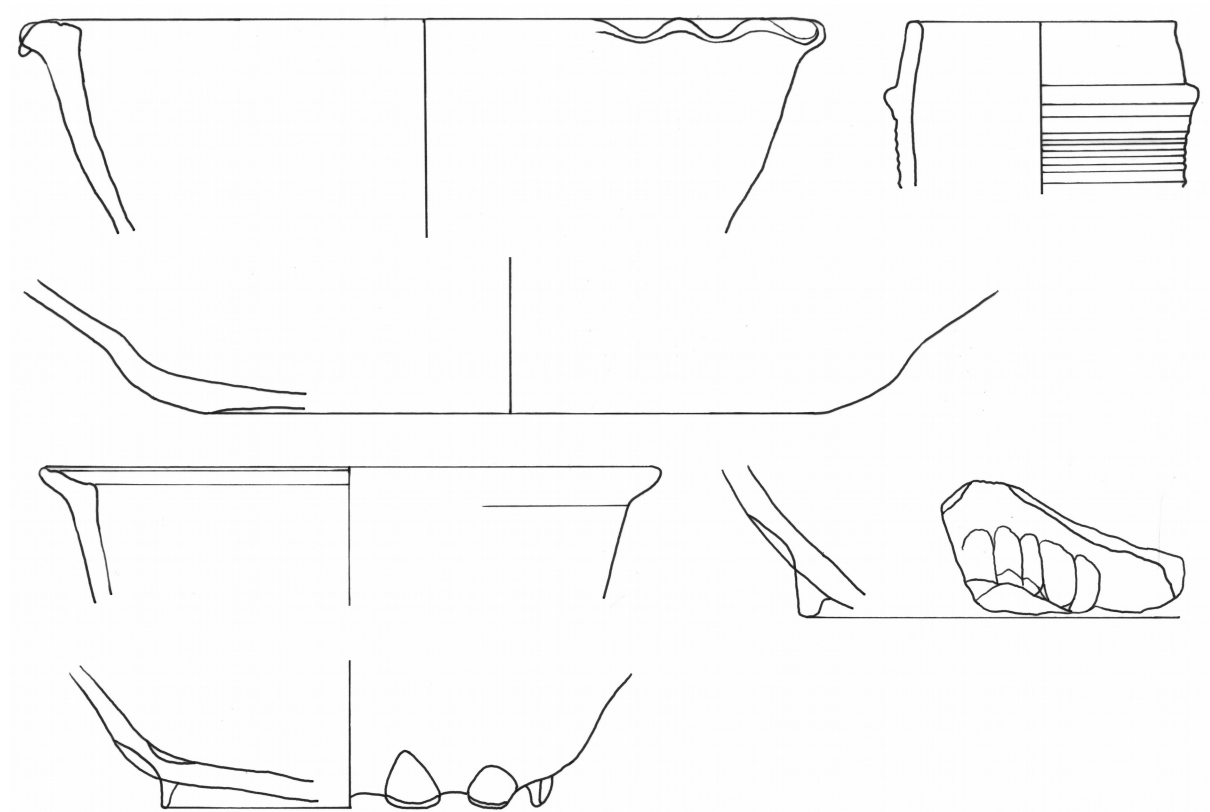

Fig. 32: Vondstmateriaal uit werkput 2, laag 1 (V015) (schaal 1:2)

Fig. 33: Vondstmateriaal uit werkput 2, laag 1 (V015)

Fig. 34: Bord in faience uit werkput 2, laag 1 (V015)

Laag 2 is een donkergrijze ophogingslaag die baksteen bevat. Laag 3 is een donkere bruینگrijze ophogingslaag die eveneens baksteen bevat. Deze zijn opnieuw gelegen op de A-horizont (laag 5/6). Vondsten uit laag 5 omvatten een wandfragment gedraaid grijs aardewerk en een randfragment van een dakpan. De vondsten dateren uit de late middeleeuwen. De ophogingslagen worden doorsneden door een puinlaag (laag 4). Vondstmateriaal uit laag 4 omvat een wandfragment gedraaid grijs aardewerk, een wandfragment baksteen en drie fragmenten botmateriaal. De vondsten wijzen algemeen op een datering in de late middeleeuwen of nieuwe tijd.

Fig. 35: WP2 PRN

Sporen

In werkput 2 werden twee vlakken aangelegd, respectievelijk op 60 cm en op 1,8 m onder het maaiveld. Werkput 2 bevat slechts drie sporen. WP2S1 en WP2S2 werden op het eerste niveau aangetroffen. WP2S1 is een rechthoekige puinkuil met een lichte bruinbeige gevlekte vulling. Een boring toont een bewaarde diepte van 63 cm aan. WP2S2 is een vierkante kuil met een donkere beigewitte gevlekte vulling. In de vulling werden kogels aangetroffen.

Fig. 36: WP2S1

Fig. 37: WP2S2

WP2S3 werd aangetroffen op het tweede niveau. Het betreft een greppel met een donkere grijsgele gevlekte vulling. De greppel heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie. De volledige breedte van de greppel is niet gekend.

Fig. 38: WP2S3

Fig. 39: WP2M1

WP2M1 is een bakstenen muur. De bakstenen (18x8x5cm) zijn opgebouwd volgens een staand verband en gemetst met een kalkmortel. De muur was bewaard tot een diepte van 30 cm. De constructie is te interpreteren als een gootje. Bij de opkuis van WP2M1 werd een wandfragment wit geglaazuurd aardewerk aangetroffen, te dateren in de nieuwe tijd. Het fragment vertoonde mortelaanslag. De geelbruine insteek van WP2M1 werd geregistreerd als laag 7.

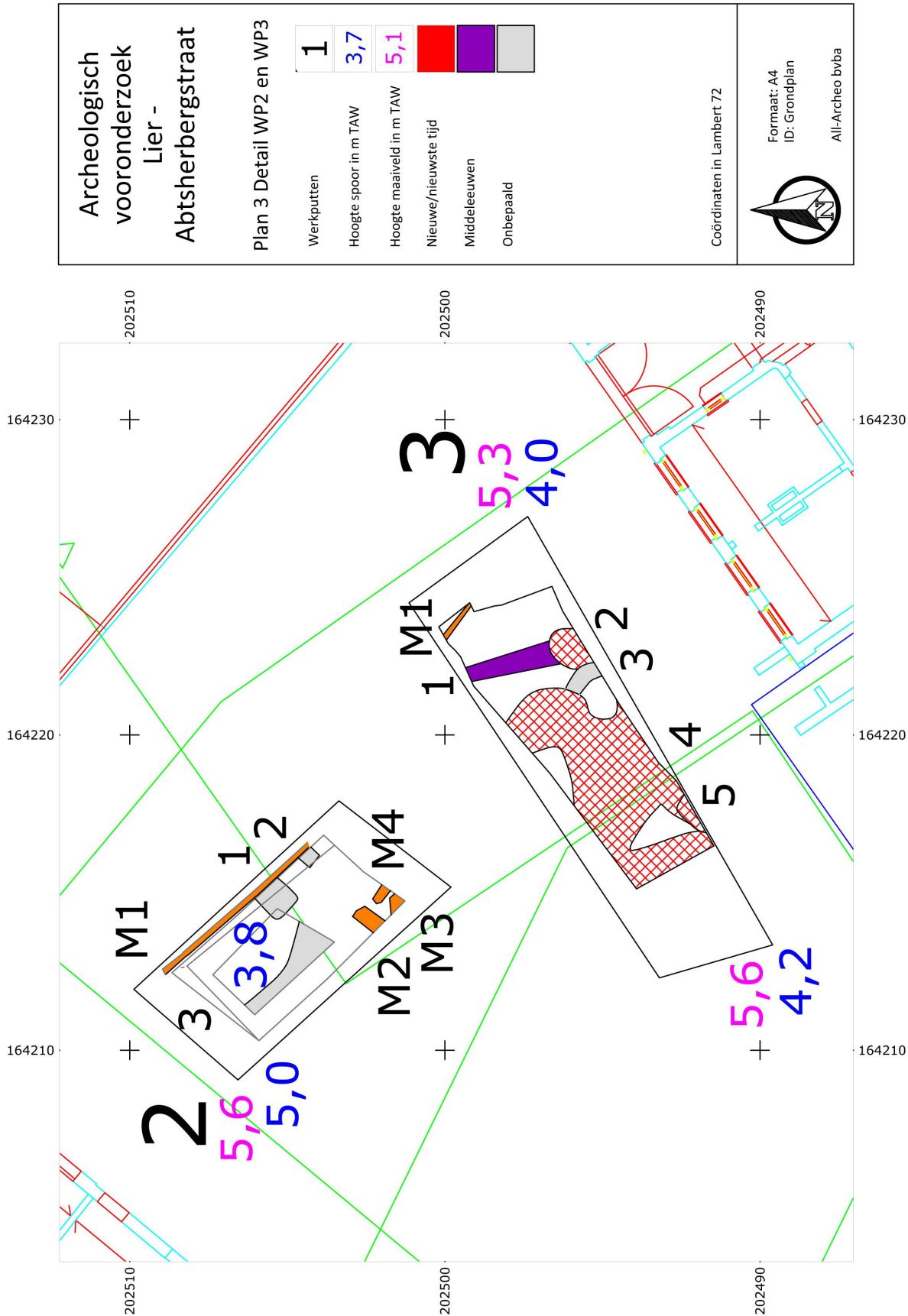
WP2M2-4 zijn erg gelijkaardig. WP2M2 is een bakstenen muurtje dat bovenaan afgewerkt was met een laag kalkmortel. De bakstenen van (14x7x4cm) waren volgens een onregelmatig verband gemetst met een kalkmortel. De muur was bewaard tot een diepte van 55 cm. De insteek van WP2M2 bevatte twee fragmenten baksteen. WP2M3 en WP2M4 kenden een gelijkaardige opbouw. WP2M2 en WP2M4 zijn funderingsmuren die een hoek vormen. Binnen de ruimte die omsloten wordt door WP2M2 en WP2M4, bevindt zich WP2M3 dat te interpreteren is als een bakstenen vloer.

Fig. 40: WP2M2

Fig. 41: WP2M3-4

5.2.3 Werkput 3

Bodemopbouw

Bij werkput 3 is de bodemopbouw weinig complex. Ook hier begint de bodemopbouw bovenaan met een puinlaag (laag 1). Deze bevatte een wandfragment van een gres buis, te dateren in de nieuwste tijd. Laag 2 is een ophogingslaag en laag 3 is de A-horizont die gelegen is op de C-horizont. Laag 2 bevatte twee wandfragmenten gedraaid grijs aardewerk en drie fragmenten botmateriaal. De vondsten zijn te dateren in de late middeleeuwen. Laag 3 bevatte twee wandfragmenten gedraaid grijs aardewerk en een randfragment rood aardewerk van een pan met sterke roetaanslag aan de buitenzijde, te dateren in de 13de tot 14de eeuw.²⁵

Fig. 43: WP3 PRO

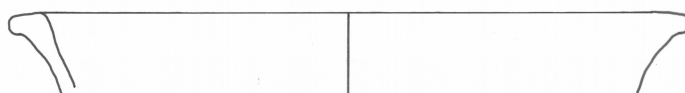

Fig. 44: Vondstmateriaal uit werkput 3, laag 3 (V022) (schaal 1:2)

Sporen

In werkput 3 werd één vlak aangelegd op 1,3 m onder het maaiveld. WP3S1-5 werd aangetroffen op niveau 1. WP3S1 is een greppel met een donkere grijsgele gevlekte vulling, een noord-zuid oriëntatie en een gemiddelde breedte van 68 cm. In doorsnede is het spoor komvormig met een maximale bewaarde diepte van 25 cm. Vondstmateriaal omvat een bodemfragment gedraaid grijs aardewerk met de aanzet van een standvin, een randfragment gedraaid grijs aardewerk van een kom, te dateren in de 15de tot 16de eeuw,²⁶ een wandfragment rood geglaazuurd aardewerk, een randfragment van een Siegburg kan, te dateren van het laatste kwart van de 13de tot de eerste helft van de 15de eeuw²⁷ en een wandfragment Langerwehe steengoed. De vondsten dateren het spoor in de 14de tot 15de eeuw.

²⁵ Type L83B (De Groote 2008, 248)

²⁶ Type L115B (De Groote 2008, 226)

²⁷ De Groote 2008, 369

Fig. 45: WP3S1

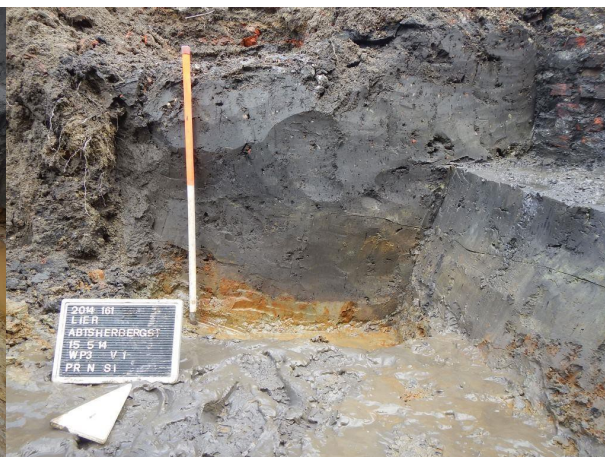

Fig. 46: Doorsnede van WP3S1

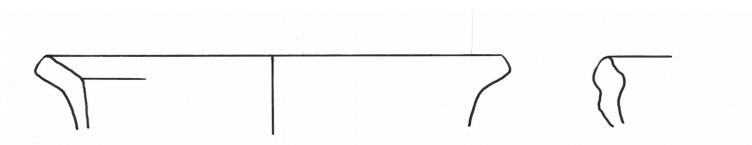

Fig. 47: Vondstmateriaal uit werkput 3, spoor 1 (V017) (schaal 1:2)

Fig. 48: Vondstmateriaal uit werkput 3, spoor 4 (V018)

WP3S1 wordt oversneden door WP3S2, een verstoring. Ook WP3S4 en WP3S5 zijn verstoringen. WP3S4 bevatte een bodem- en een oorfragment rood geglazuurd aardewerk, een wandfragment van een gres buis en een wandfragment bezetting, allemaal te dateren in de nieuwste tijd. WP3S3 is een greppel met een grijsgele gevlekte vulling, een noordwest-zuidoost oriëntatie die lijkt af te buigen naar het zuiden toe en een gemiddelde breedte van 52 cm. WP3M1 is de verderzetting van WP2M1. De muur is volledig gelijkaardig, maar was hier wel nog 40 cm diep bewaard.

Fig. 49: Sondering van WP3M1

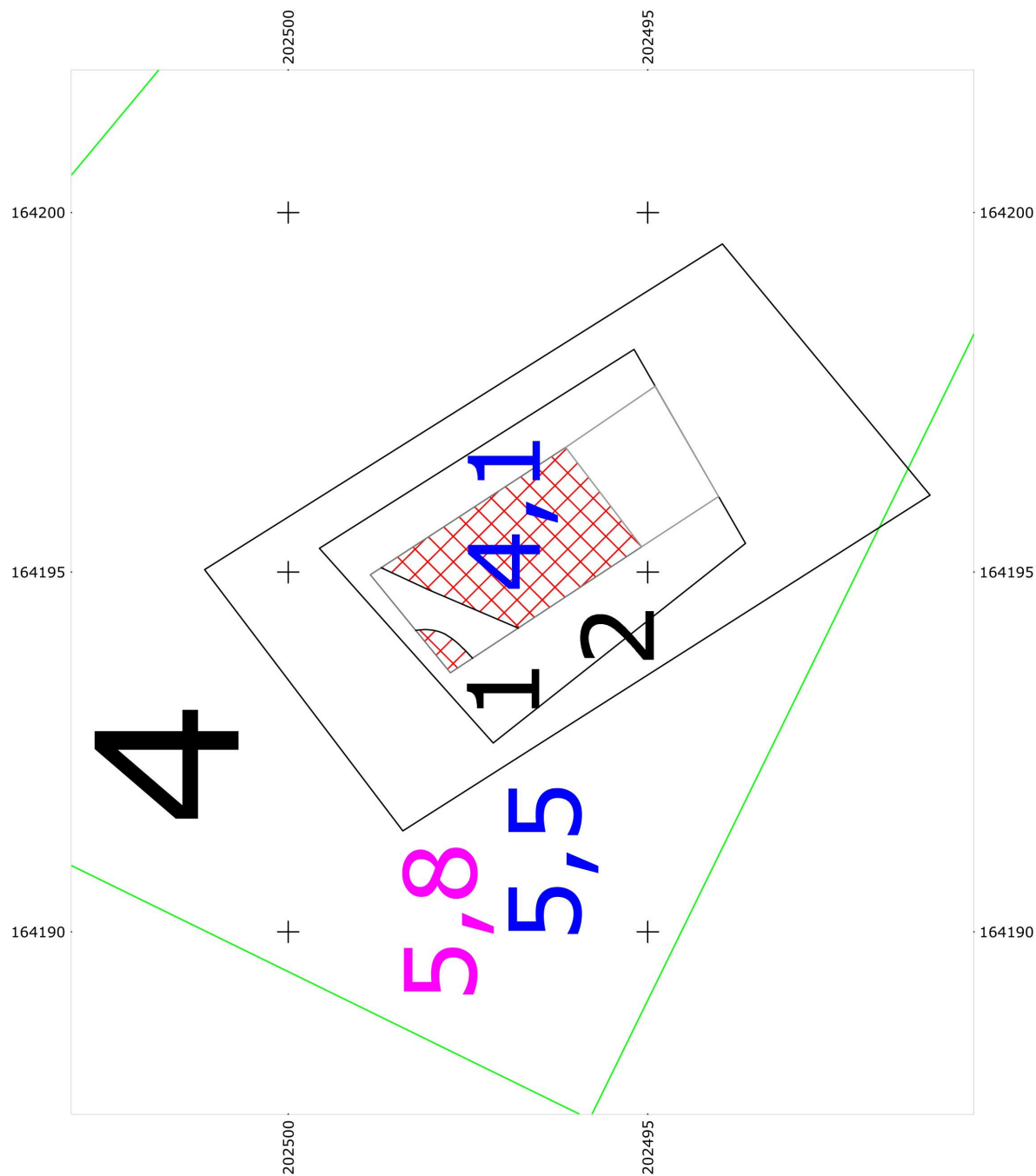

Fig. 50: Detail werkput 4

5.2.4 Werkput 4

Bodemopbouw

Ook bij werkput 4 begint het bodemprofiel bovenaan met een puinlaag (laag 1). Daaronder bevindt zich een geelbruine gevlekte ophogingslaag die mortel en baksteen bevat (laag 2). Uit de laag werd een wandfragment van een tegel of dakpan gerecupereerd. Deze is gelegen op de C-horizont. Dit is bijgevolg de enige werkput waar geen resten van de oorspronkelijke A-horizont geregistreerd werden.

Fig. 51: WP4 PRW

Sporen

In werkput 4 werd slechts één vlak aangelegd, op een diepte van 1,7 m onder het maaiveld. Hier werden twee verstoringen geregistreerd.

Fig. 52: Overzicht van WP4

6 Waardering, analyse van de geplande situatie en aanbevelingen

Tijdens het onderzoek diende een aantal vragen beantwoord te worden:

- zijn er sporen aanwezig?
 - Verspreid over het volledige terrein werden sporen aangetroffen. Het betreft een vrij grote densiteit aan sporen.
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
 - De aangetroffen sporen zijn allemaal antropogeen van aard. Het omvat kuilen, verstoringen en greppels.
- hoe is de bewaringstoestand van de grondsporen?
 - Het onderzoek wees op de aanwezigheid van de oorspronkelijke A-horizont of teelaarde ter hoogte van werkputten 1, 2 en 3. Enkel ter hoogte van werkput 4 kon deze niet vastgesteld worden. De zone rond werkput 4 blijkt dan ook sterk verstoord. Ook ter hoogte van werkput 3 werd een grote verstoorde zone vastgesteld.
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
 - Er werden geen aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van structuren.
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
 - De sporen behoren tot verschillende periodes. Enkele sporen konden toegeschreven worden aan de late middeleeuwen. Deze zijn vooral te situeren in het zuidoosten van het onderzoeksterrein. Verder werden ook diverse sporen aangetroffen uit de nieuwe en nieuwste tijd.
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
 - Op basis van de waardering van de aangetroffen archeologische sporen, structuren en site en een analyse van het geplande grondverzet, worden voor het onderzoeksgebied de volgende opties overwogen:
 - Door middel van het uitgevoerde vooronderzoek werden de verschillende archeologische waarden in voldoende mate in kaart gebracht en geïnterpreteerd. Bovendien werd vastgesteld dat een groot deel van het bodemarchief reeds verstoord is. Verder archeologisch onderzoek hiervan lijkt dan ook weinig zinvol. Bijgevolg wordt de vrijgave van het terrein geadviseerd.

7 Bibliografie

7.1 Publicaties

Aerts, W./R. De Ceulaer/L. Van Langendonck, 1989: *Arrondissement Mechelen, Beschermd cultuurpatrimonium in de provincie Antwerpen*, Antwerpen.

Bartholomieux, B., e.a. 2012: Archeologisch onderzoek Grote Markt Lier (Antwerpen), *Archaeologia Mediaevalis* 35, 7-9.

Breugelmans, K./L. Ceulemans/L. Coenen/D. Engels/W. Grootaers/I. Nuyens/A. Van den Broeck, *Historische stedenatlas van België: Lier*, Brussel.

Bruggeman, J./N. Reyns, 2011: *Bouwblokinventarisatie, werfbegeleiding en archeologisch vooronderzoek Lier – Florent Van Cauwenberghstraat*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 020).

Bruggeman, J./M. Van Celst/N. Reyns, 2012: *Archeologisch vooronderzoek Lier – Van Cauwenberghstraat (parkeergarage)*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 066).

Ceulemans, L./L. Coenen/W. Grootaers/I. Nuyens/A. Van den Broeck, 1990: Merktekens in het stedelijk landschap. Beknopte bouwgeschiedenis van de belangrijkste nog bestaande of verdwenen monumenten van Lier, in: K. Breugelmans/L. Ceulemans/L. Coenen/D. Engels/W. Grootaers/I. Nuyens/A. Van den Broeck, *Historische stedenatlas van België: Lier*, Brussel, 67-111.

Debruyne, S. 2008: *Rapportage vondstmelding. Lier, Gevangenpoort*, Brussel.

De Groote, K., 2008: *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late Middeleeuwen 10de-16de eeuw*, Brussel (Relicta Monografieën 1).

Goolaerts, S./K. Beerten, 2006: *Toelichting bij de quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier*, Brussel.

Lens, A. 1986: *Lier voorheen en nu*, Antwerpen – Roeselare.

Reyns, N./J. Bruggeman/ M. Van Celst, 2012: *Archeologische opgraving Lier – Florent Van Cauwenberghstraat*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 076).

Sevenants, W. 2008: *Archeologisch vooronderzoek Lier - Grote Markt 2008. Verkenningrapport*, Erps-Kwerps.

Sevenants, W. 2009: *Archeologisch vooronderzoek Lier-Grote Markt 2009 (provincie Antwerpen)*, Lier (Rapport 2009-4 (TRIHARCH)).

S.N., 1999: *Lier ondersteboven: archeologische vondsten in Lier en Koningshooikt*, Lier.

Stramien Architectuur & Ruimtelijke Planning cvba, 2011: *Visie architectuur en publieke ruimte*, Antwerpen.

7.2 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2014)
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Centrale Archeologische Inventaris (2014)
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2014)
<http://dov.vlaanderen.be>

Erfgoedbank Kempens Karakter (2014)
<http://www.beeldbanklier.be>

Geopunt Vlaanderen (2014)
www.geopunt.be

Koninklijke Bibliotheek van België: kaarten en plannen (2014)
Jacob Van Deventer - Lier
<http://lucia.kbr.be/mapview/index.php?image=/deventer/1588408.imgf>

8 Bijlagen

8.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel

8.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Off-site	Sporen die niet onmiddellijk aan een site kunnen toegewezen worden.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.
Spijker	Bijgebouw dat dienst doet als opslagplaats.

8.3 Archeologische periodes

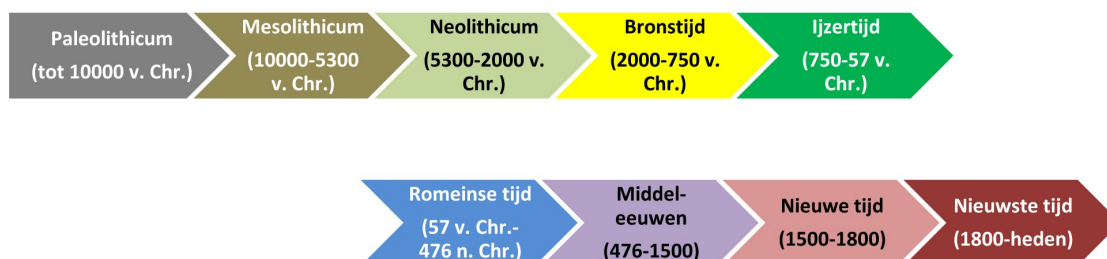

Fig. 53: Archeologische periodes

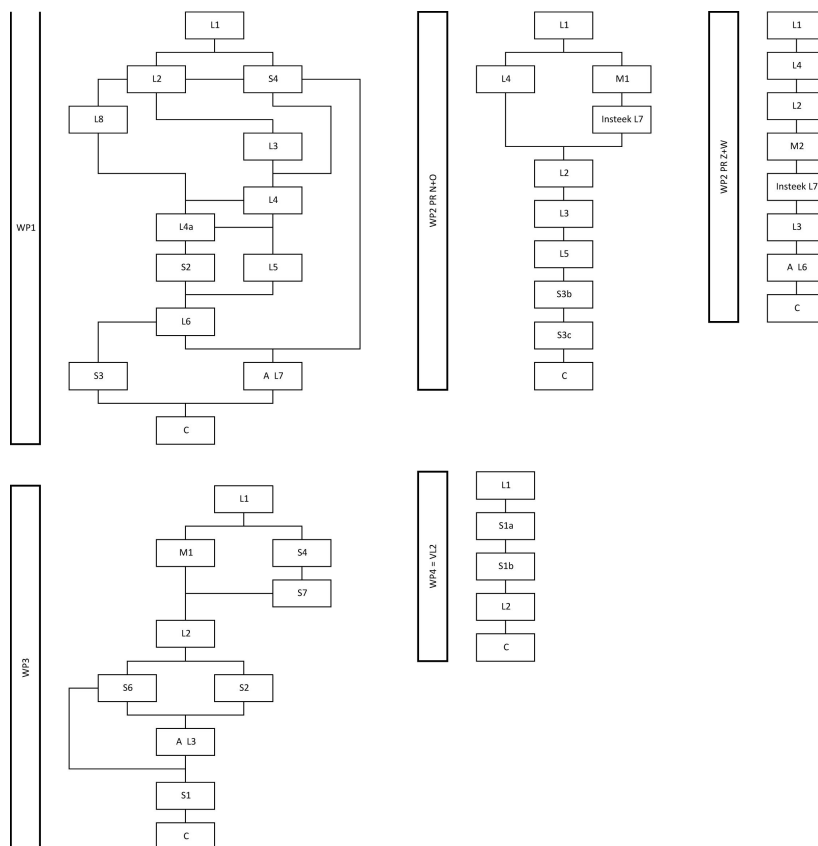
8.4 Plannen en tekeningen

Plan 1: Situering
 Plan 2: Detail WP1
 Plan 3: Detail WP2 en WP3
 Plan 4: Detail WP4

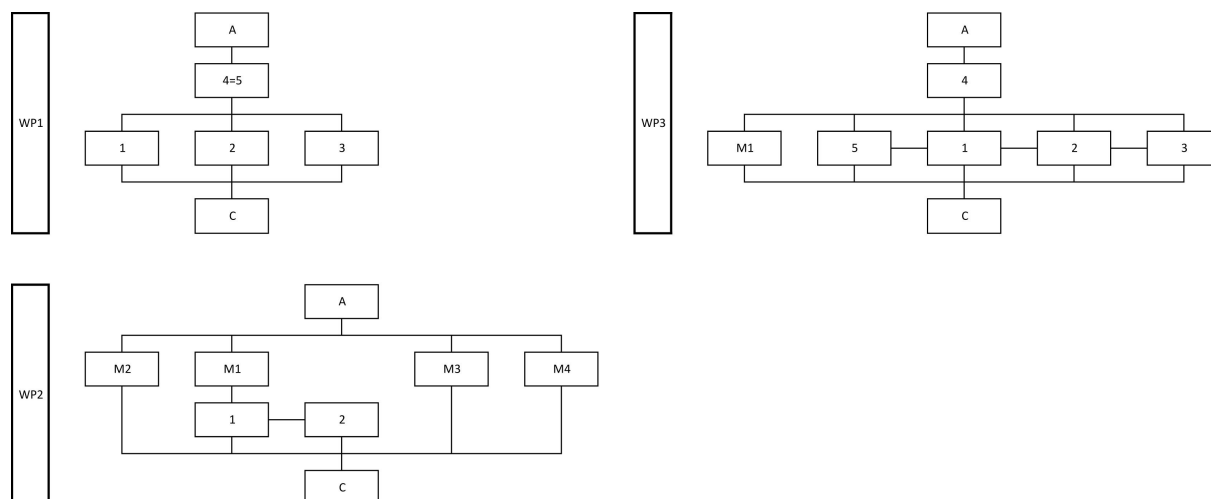
Tekening 1: Profiel- en coupetekeningen
 Tekening 2: Profiel- en coupetekeningen

8.5 Harrismatrix

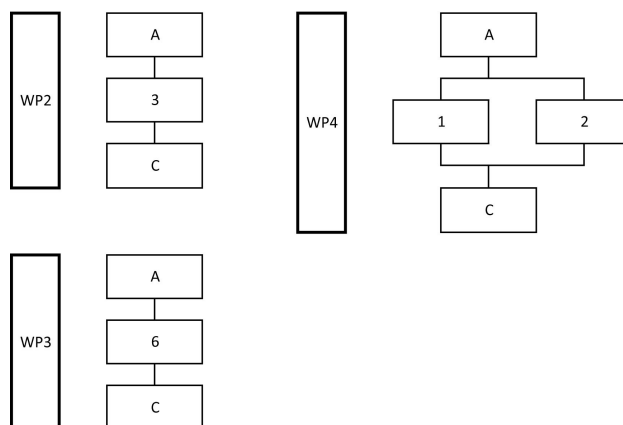
Lagen

Sporen

Sporen (vlak 2)

8.6 Sporenlijst

Werkput	Spor	Vlak	Kleur			Homogeen/heterogeen	Vorm	Interpretatie
			Donker/licht	Hoofdkleur	Bijkleur			
1	1	1	Donker	Bruin	Grijs	Gevlekt	Rond	Kuil/Paalspoor
1	2	1	Donker	Bruin	Grijs	Gevlekt	Onregelmatig	Kuil/Paalspoor
1	3	1	Donker	Grijs	Geel	Gevlekt	Onregelmatig	Kuil/Paalspoor
1	4	1	Donker	Grijs	Zwart	Gevlekt	Onregelmatig	Kuil
1	5	1	Donker	Bruin	Grijs	Gevlekt	Onregelmatig	Kuil
2	1	1	Licht	Bruin	Beige	Gevlekt	rechthoekig	Kuil
2	2	1	Donker	Beige	Wit	Gevlekt	Vierkant	Kuil
2	3	2	Donker	Grijs		Gevlekt	Onregelmatig	Kuil
3	1	1	Donker	Grijs	Geel	Gevlekt	Langwerpig	Greppel
3	2	1	Donker	Grijs	Geel	Gevlekt	Onregelmatig	Verstoring
3	3	1		Grijs	Geel	Gevlekt	Onregelmatig	Greppel
3	4	1	Donker	Bruin	Grijs	Gevlekt	Onregelmatig	Verstoring
3	5	1		Geel	Grijs	Gevlekt	Onregelmatig	Verstoorde Moederbodem
4	1	1	Donker	Zwart	Groen	Gevlekt	Onregelmatig	Verstoring
4	2	1	Donker	Bruin	Groen	Gevlekt	Onregelmatig	Verstoring

8.7 Murenlijst

Werkput	Muur	Materiaal	Formaat (in cm)			Mortel				Interpretatie
			Lengte	Breedte	Hoogte	Hardheid	Samenstelling	Inclusies	Kleur	
2+3	M1	Baksteen	18	8	5	vrij hard	kalk		Licht Beige Wit	Goot
2	M2	Baksteen					kalk		Licht Beige Wit	Fundering
2	M3	Baksteen	14	7	?		kalk		Wit Beige	Vloertje
2	M4	Baksteen	14	7	4		kalk	Zandig	Licht	Funde-

Werkput	Muur	Materiaal	Formaat (in cm)			Mortel				Interpretatie
			Lengte	Breedte	Hoogte	Hardheid	Samenstelling	Inclusies	Kleur	
									Beige	ring

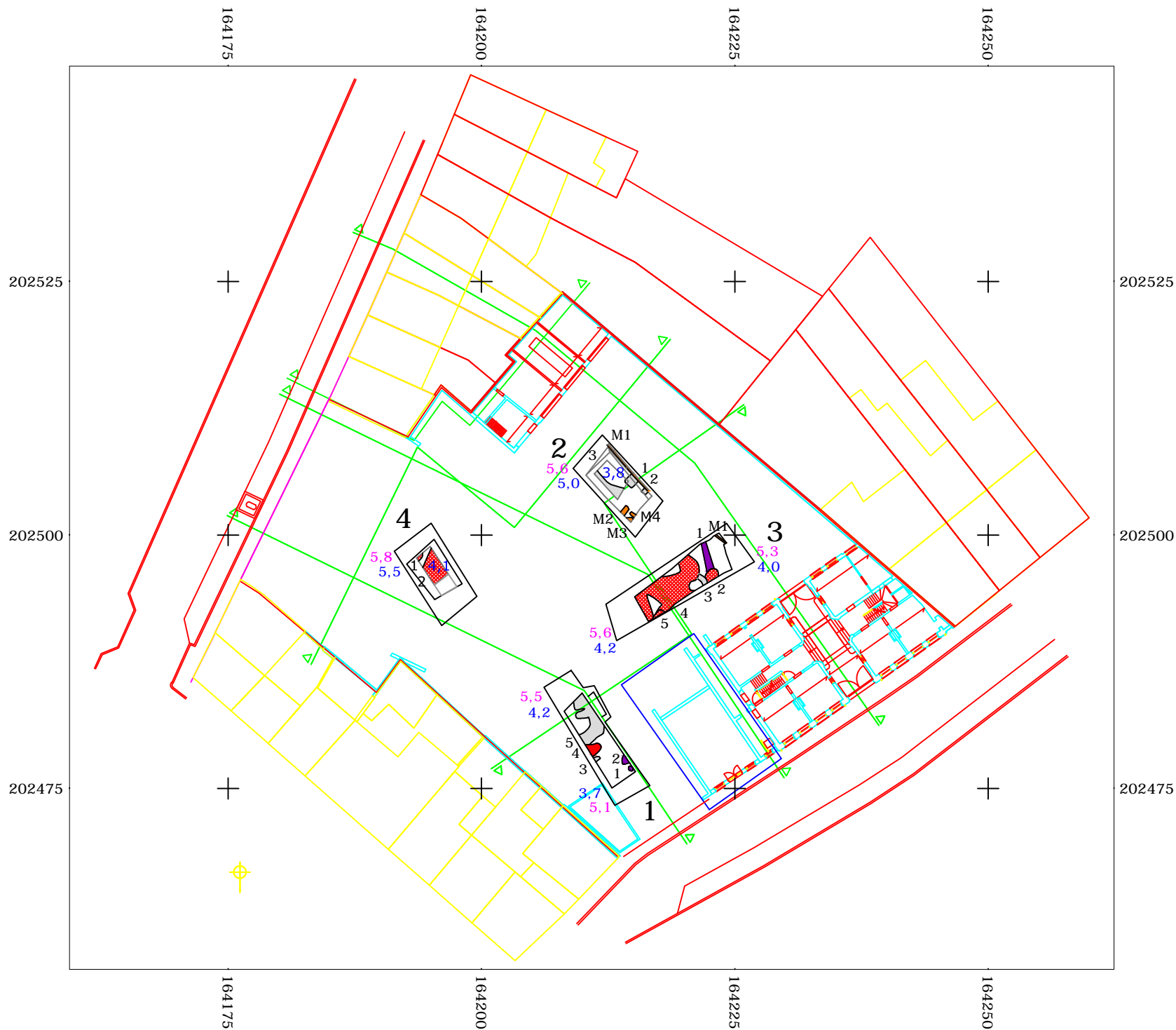
8.8 Vondstenlijst

Vonds tnr.	Locatie					Inzam elings wijze	Aardewerk			Bot	Mortel	Steen		
	Werkput	Spoor	Muur	Laag	Profiel		Vaatwerk	Bouw materi aal	Ander e			Zands teen	Lei	Kei
V01	1	1				Vlak	1	3				1		
V02	1	1				Coupe	1					1		
V03	1	2				Coupe	7			4		1		
V04	1	4			PR WEST	Profiel	2							
V05	1			1		Vlak	4			2				
V06	1			3	PR 01	Profiel	6	1						
V07	1			5	PR WEST	Profiel	3			1				
V08	2			Instee k M2	PR WEST	Profiel		2					1	1
V09	2			4	PR NOO RD	Profiel	1	1		2				
V10	2			4	PR WEST	Profiel				1				
V11	2			5	PR NOO RD	Profiel	1	1						
V12	2		1			Opkui s	1							
V13	2		1			Staal		1						
V14	2		2			Staal		2						
V15	2	Oph. 1A		VLAK 2!		Vlak	7							
V16	3	1				Coupe	1							
V17	3	1		BR GR-e laag		Coupe	4							
V18	3	4			PR ZUID	Profiel	2	1			2			
V19	3			1	PR ZUID	Profiel		1						
V20	3			2	PR OOST	Profiel	1			3				
V21	3			2	PR ZUID	Profiel	1							
V22	3			3	PR	Profiel	1							

Vonds tnr.	Locatie					Inzam elings wijze	Aardewerk			Bot	Mortel	Steen		
	Werkp ut	Spoor	Muur	Laag	Profiel		Vaatw erk	Bouw materi aal	Ander e			Zands teen	Lei	Kei
					NOO RD									
V23	3			3	PR ZUID	Profiel	2							
V24	3		1			Staal		1						
V25	4			2	PR WEST	Profiel		1						1

8.9 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

Archeologisch vooronderzoek Lier - Abtsherbergstraat

Plan 1 Situering

Werkputten

1

Hoogte spoor in m TAW

3,7

Hoogte maaiveld in m TAW

5,1

Nieuwe/nieuwste tijd

Middeleeuwen

Onbepaald

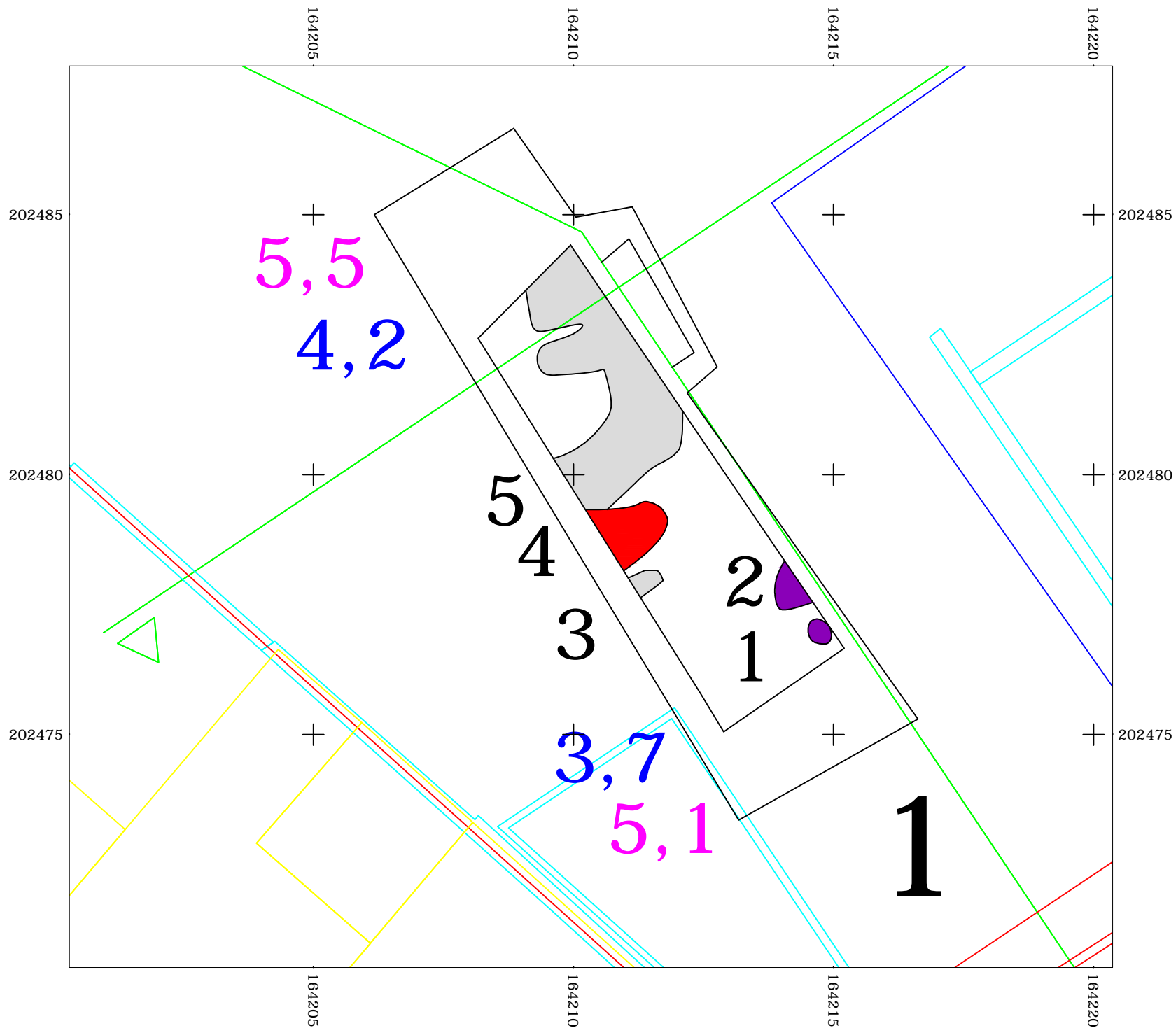

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Lier - Abtsherbergstraat

Plan 2 Detail WP1

Werkputten

1

Hoogte spoor in m TAW

3,7

Hoogte maaiveld in m TAW

5,1

Nieuwe/nieuwste tijd

Middeleeuwen

Onbepaald

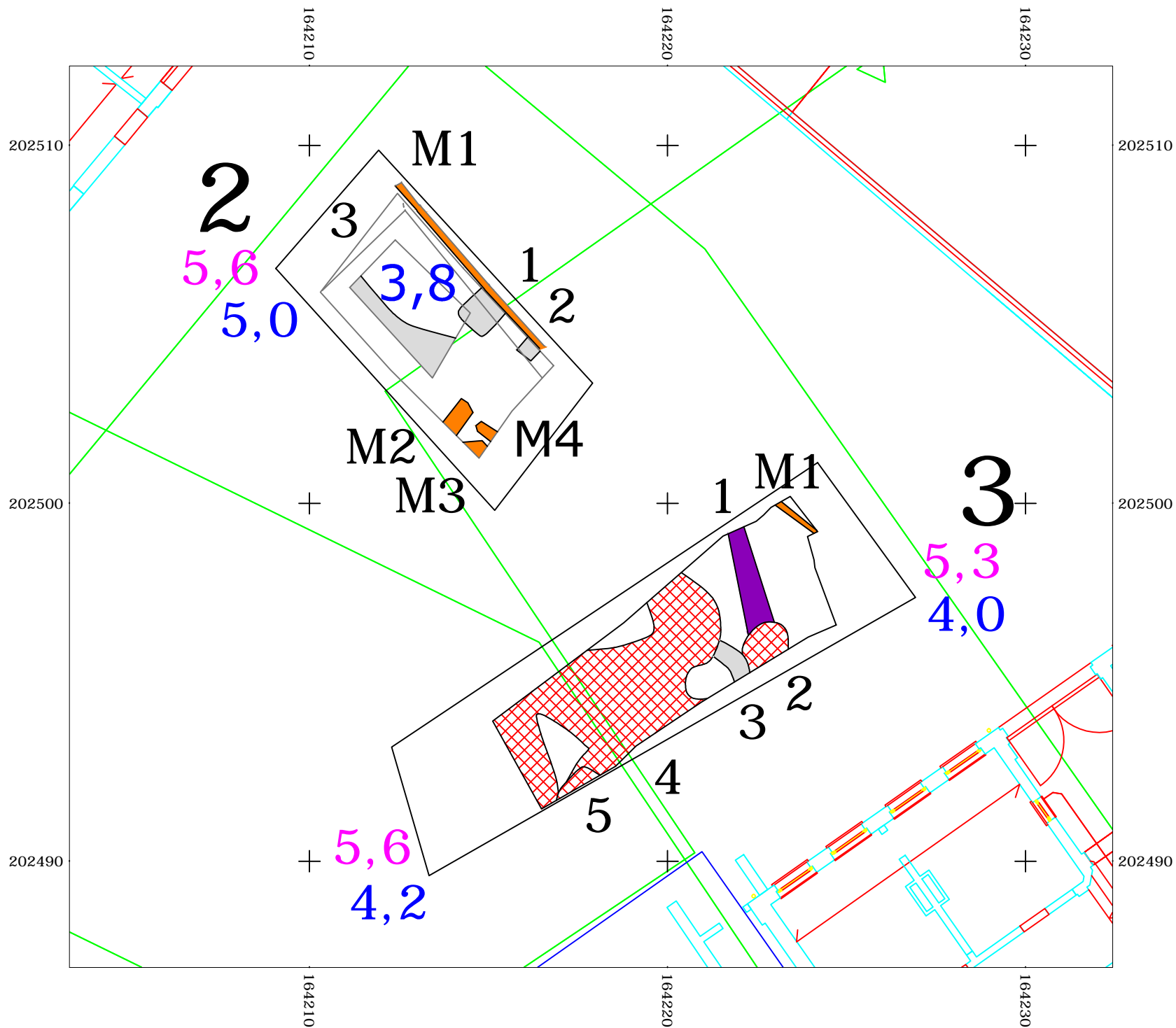

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Lier - Abtsherbergstraat

Plan 3 Detail WP2 en WP3

Werkputten

1

Hoogte spoor in m TAW

3,7

Hoogte maaiveld in m TAW

5,1

Nieuwe/nieuwste tijd

Middeleeuwen

Onbepaald

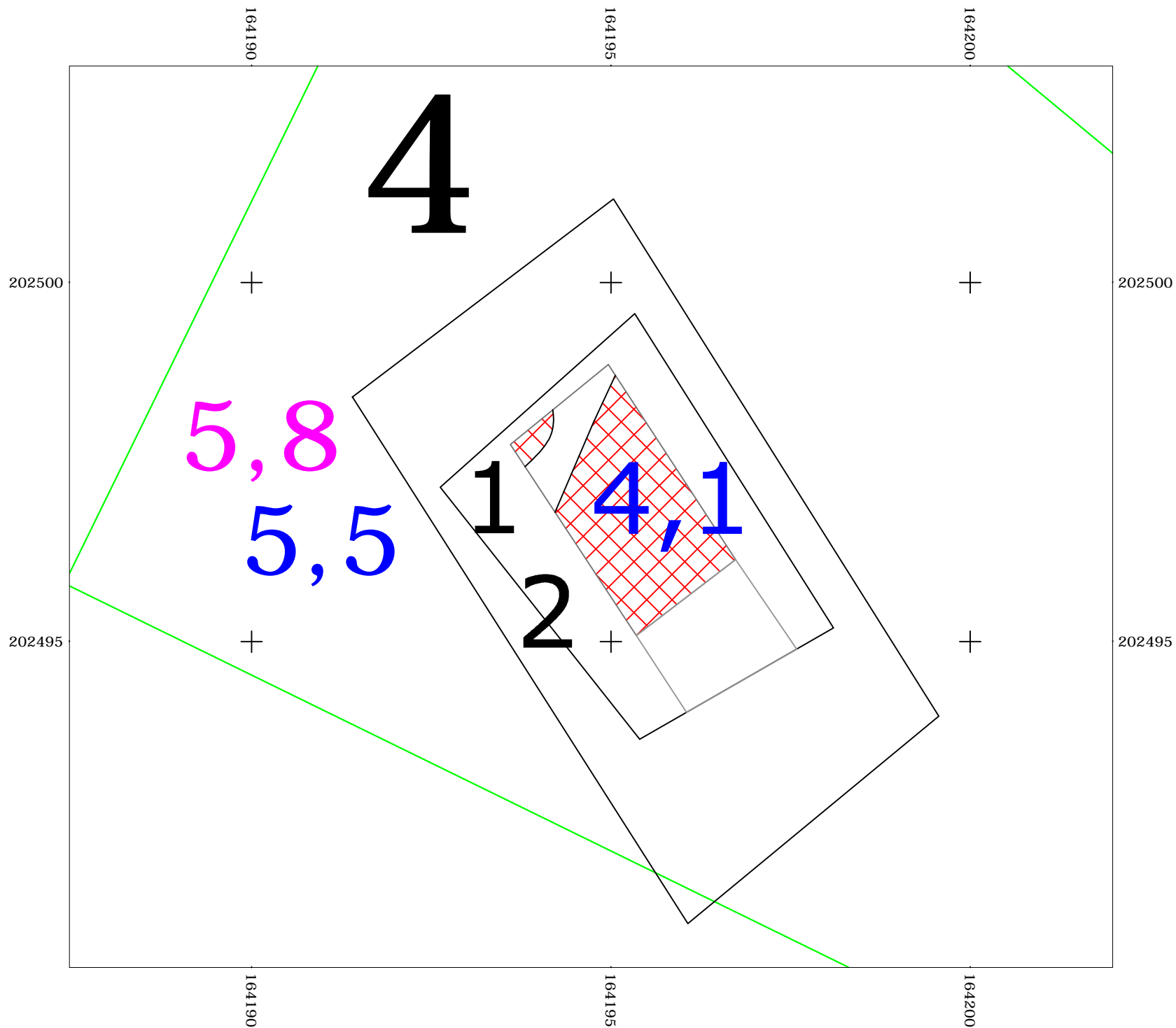

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Lier - Abtsherbergstraat

Plan 4 Detail WP4

Werkputten

1

Hoogte spoor in m TAW

3,7

Hoogte maaiveld in m TAW

5,1

Nieuwe/nieuwste tijd

Middeleeuwen

Onbepaald

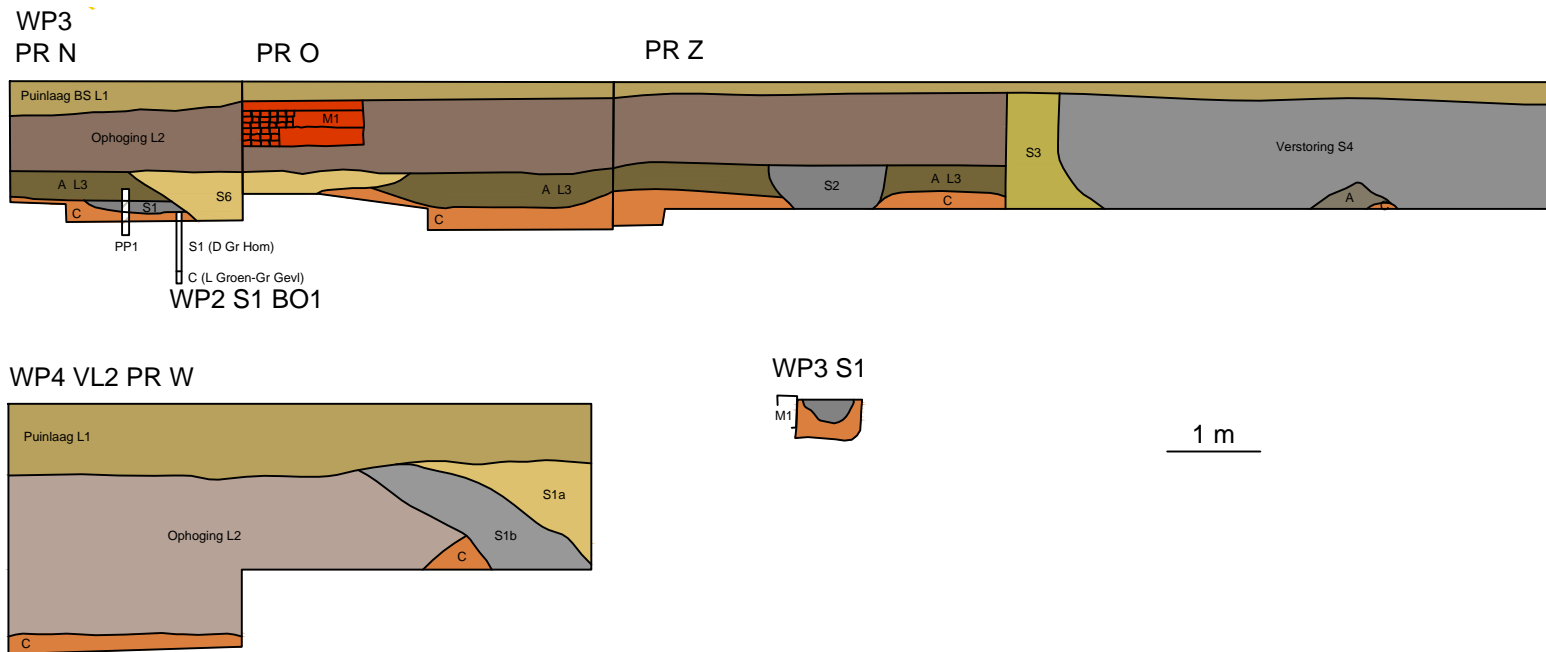

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek
Lier - Abtsherbergstraat

ID: Profieltekeningen